

II.

PRIVIRE GENERALĂ ASUPRA LUCRĂRILOR PENTRU RE- ÎNFIINȚAREA METROPOLIEI ROMÂNILOR ORTODOXI DIN UNGARIA ȘI TRANSILVANIA ȘI PENTRU DESPĂRȚIREA IERARCHICĂ A ROMÂNILOR DE SÎRBI.

Românii ortodoksi din Austro-Ungaria, îndată ce inspirară aerul învietor al libertății aduse de anii de crasă ai resbelului civil din anii 1848—1849, cu mare dorință și stăruință au început acțiunea puternică pentru emanciparea bisericii lor de sub ierarchia sêrbescă și pentru restaurarea ierarchiei lor vechi istorice naționale. Causele și motivele acestui dor de emancipare sunt canonice, istorice și actuale, reclamate de necesitățile culturale ale poporului român.

Spiritul liberal, de care dela început a fost condusă biserica orientală, a adus cu sine, ca bisericile la deosebitele popóre se pórte caracterul național, adecă fie-care se folosescă limba sa proprie în biserică. Acésta se baséză pe drept divin, deóre-ce Apostolii după pogorîrea Duchului Sânt a vorbit cu fie-care popor în limba lui națională și e de tot natural, pentru-că creștinii numai înțelegând serviciul divin, pot trage din religiune folósele adevërate, cari sunt crescerea religiósă-morală în spiritul evangheliei lui Christos. Din acest punct de vedere purcedând sântii părinți întruniți în sinóde ecumenice și locale, au orênduit, ca episcopii fie-cărei națiuni se aibă metropolitul lor (can. 34 apost.) Desvoltarea istorică în biserica orientală în conformitate cu canónele a adus cu sine, ca tóte popórele, ce aparțin la biserica ortodoxă orientală pre lângă păstrarea intactă a dogmelor credinței, cari fac unitatea internă și adevërată a bisericilor între sine, au biserica lor cu caracter național, și cu limba propriă bisericescă. Astfel biserica grecescă, rusescă, sêrbescă, românescă etc. are fie-care caracterul sêu național, ce-l dau limba și tradițiile naționale. Abateri dela acest principiu s'a întêmplat la un popor sêu altul numai în timpuri anormale și de forță maioră, ce au adus cu sine evenimen-

tele și schimbările politice. Anomaliile acestea au fost împreunate de regulă cu asuprire și persecuțiuni în biserică. Esemple eclatante pentru astfel de asupriri se află mai ales și tocmai la poporul român atât în România din partea Grecilor, cât și în Austro-Ungaria din partea Sârbilor.

După multe și îndelungate suferințe sosind timpul deșteptării naționale, stările anormale s'au delăturat și biserica din România s'a emancipat de sub tutoratul Grecilor, érá biserica din Austro-Ungaria de asemenea s'a smuls de sub tutoratul Sârbilor.

Românii ortodoxi din Ungaria au avut din timpurile cele mai vechi ierarchia lor națională cu metropolia în Alba-Iulia și cu mai multe episcopii. Acesta este astăzi un adevăr istoric, care nu se mai poate trage la îndoială. Cu începutul unirei, metropolia ortodoxă română fu suprimată, și Românii ortodoxi lipsiți de ierarchia bisericească pe timp de 83 de ani. S'a atins la alt loc că Românii ortodoxi au fost ajutorați de ierarchia sârbescă din Ungaria în timpul acela de crisă pentru biserica ortodoxă română, și decă ne am oprí aci, Românii ortodoxi ar trebui să fie pururea recunoscători față de ierarchia sârbescă, pentru ocrotirea bisericii lor în contra machinațiunilor proselitistice papiste. Decă luăm însé în considerare, că ierarchia sârbescă începând cu congresul național-sârbesc ținut în Timișóra la anul 1790 și-a schimbat ținuta sa față de Români, devenind netolerantă din punct de vedere național și mai ales considerând că numita ierarchiă nici când n'a lucrat într'acolo, ca biserica românescă să-și recâștige ierarchia sa istorică, (metropolia) ei mai mult a nisuit, ca pe Români să-i aducă și să-i țină pe vecie în supunere de ierarchia sârbescă, atunci titlul la recunoscința Românilor ortodoxi se perde cu totul. Sârbii s'au aréttat egoiști și setoși după putere preste Români, nebăgând în sémă, că desconsideră canónele bisericii orientale, cari impun de datoría unei metropolii a stăruí a se întregí altă metropoliă învecinată, când din ori-ce cause s'ar ținé scaunul ei neocupat. Ierarchia sârbescă, îndulcindu-se de domnire în timp de preste 1½ secul asupra bisericii ortodoxe române din Ungaria, când sosi ocasiunea ca Românii să-și capete ierarchia lor națională, se împotrivi din res-

puteri realizării drepturilor Românilor. Ea, precum se va vedé mai jos, a îngreuiat și împedecat, dar n'a fost în stare să zădărnicescă restaurarea metropoliei istorice ortodoxe române, care era cu multe sute de ani mai veche decât cea sêrbescă, înființată numai la finea secolului al 17-lea, deodată cu primirea în Ungaria a Sêrbilor fugari, emigrați de persecuțiunile Turcilor.

Netoleranța ierarhiei sêrbesci din punct de vedere național a adus cu sine ca timpul, în care biserica ortodoxă română din Ungaria a fost pusă sub aceea ierarhiă, să înregistreze pentru Români un șir întreg de suferințe în viața bisericească și națională. Români nu numai că au fost împedecați în desvoltarea lor culturală, dară erau amenințați în esistența lor națională prin slavizare. Limba sêrbescă parte pe furis, parte cu forța s'a introdus în bisericile și scólele românesci; în biserică s'au introdus cărți slavice, și în școlă se impuneau cărți didactice sêrbesci și în acele comune, unde Români erau în preponderanță față de numărul disparent al Sêrbilor. Clerul se recruta dintre Sêrbi, ér dintre Români numai decă își renegau originea și se dau de Sêrbi. La treptele mai înalte preoțesci precum de episcopi, archimandriți, egumeni de mănăstiri, protopresbiteri se promovau dintre Români numai cei-ce se declarau Sêrbi, érá ca preoți ajungeau Români numai în parochiile mai réu dotate, afară decă prin conexiuni familiare în urma căsătoriilor cu sêrbóice își câștigau și protecțiunea necesară. Cea mai bună recomandație era slavizarea numelor, a căror urme se cunosc până în ziua de astăzi în nume familiare ca Popovici, Stoicovici, Marcovici, Iliovici, Adamovici, Andrievici, Ioanovici, Nicolaevici, Petrovici ș. a. ce se găsesc nu numai în părțile bănățene, dar și în părțile transilvane. Din aceste stări au răsărit pentru Români multă amărăciune și întristare, care-i făcea să doréscă o stare mai bună și mai tignită. „Români nemulțamiți cu tractarea mașteră din partea ierarhiei sêrbesci, începură a reclama contra nedreptăților strigătoare la cer. Durerósă și dejositóre fú sórtea Românilor, care cădú asupra-le fără nici o vină a lor, totuși și în acéstă pozițiune amărită, ei își ținură frumosul lor caracter, care îi înfrumșetéză cu o statornicie nepilduită și credință neclătită cătră împératul

lor, biserica și naționalitatea lor, chiar și în cele mai furioase vijelii ale războiului cetățenesc o păzirea. Expuși nefericitelor prigoniri, și sărăciți prin multe războaie cu Turcii, nu avură atâtă putere morală spre a cere reîntregirea bisericii sale... Pre lângă toate acestea, de vre-o câți-vazeci de ani, nu încetară a așterne la Înaltul loc deosebite rugăminți, pentru suplinirea episcopiilor Aradului în Ungaria, a Timișorei și a Verșețului în Banat cu episcopi naționali, cari avură îmbucurătorul rezultat, că prin prea înalta împărătească orânduială a Majestății Sale Împăratului Francisc, afară de episcopiile Ardealului și Aradului, cari au dreptul hotărât de a aplica numai Români, în cele dela Timișoara și Verșeț numai așa episcopi se se așede, cari cunosc bine limba românească. Toate acestea întăresc actele, ce se află în arhivul Înaltei stăpâniri din anul 1828, 1836 și 1842/3 despre denumirea episcopilor Aradului, Timișorei și Verșețului. Românilor și pentru aceea le zăcea aceste trei episcopii la inimă, fiind-că episcopul Aradului Nestor Ioanovici era român, precum și următorul aceluia Gerasim Rațiu este asemenea român, era episcopul Timișorei, de pe aceea vreme, Iosif Putnic și al Verșețului Măxim Manuilovici, avea o deplină cunoștință a limbei românești. Acesta se întemplă și cu de curând repozatul episcop al Verșețului Ștefan Popovici, carele prin arhiepiscopul Carlovițului de atunci, 1842/3, numai din aceea privință se propuse Înaltei stăpâniri spre a trece dela Pacraț la Verșeț în calitate de episcop diecesan, fiind-că acela era născut din Banat și scia românește¹⁾

Aceste rezultate dobândite nu însemnă vre-un câștig mare din cauză, că, rămânând același sistem ierarhic, numiții episcopi deși Români știind românește, totuși nu cutezau a face ceva mai însemnat în favoarea Românilor, fără ca să fie luați la ochi din partea metropolitului din Carloviț. Acestă apriat se vede din o scrisoare din 5 Maiu 1850 a bravului preot Nicolau Tincu Velea, profesor de teologie la episcopia din Verșeț și după aceea mai mulți ani paroch în Secașiu. Fiind vorba de sinodul diecesan ținut în Sibiiu, el dice: „și noi bănățenii țineam sinod, decâtă căpătam

¹⁾ A se vedea „Pro memoria“ despre dreptul istoric al autonomiei bisericesti naționale a Românilor de relegea răsăritenă în provinciile monarhiei austriace de Andreiu Saguna, 1849.

până acum episcop, ori pre Popescu, carele și acum se află în ghiarele Sârbilor în mănăstirea Hopova ca administrator. Însă diecesa e în mâinile patriarhului, ér cea timișană în ale lui Zsivkovi, apoi ce poți aștepta dela aceștia? Consistoriul de aici e acum mai sârbesc, ca cum a fost mai nainte cu 50 ani. Preoții mai deștepți și mai naționaliști, români, sunt persecutați ca și martirii în timpurile păgânătății gonitoare de creștini etc.“¹⁾

Sârbii obiectează Românilor: Promovat-au mai bine episcopii români Putnic, Moga, Manuilovici, Rațiu, naționalitatea, limba și cultura română decât antecessorii lor sârbi? Făcut-au ei pôte fundațiuni pentru cultura poporului și a preoțimei române? Ridicat-au biserici, mănăstiri și școle? Tipărit-au cărți bune de religiune și pentru școle, și împărțitu-le-au la poporul român? Îngrijit-au mai bine decât Sârbii pentru conservarea și întregitatea bisericii lor??²⁾

Din aceste întrebări emfaticе se vede, cât de puțin ofensivi pentru interesele specifice sârbesci erau acei episcopi români, fiind-că ei erau instituiți de Sârbi și nu puteau mult face pentru poporul românesc.

Sârbii ridicând meritele episcopului Gedeon Nichitici și Gerasim Adamovici pentru eparchia ortodoxă a Transilvaniei, đic astfel despre episcopul român ales de protopresbiterii eparchiali în orașul Turda:³⁾ „Alegerea a căđut pe un capelan sătesc cu numele Vasile Moga, care n'avea nici ideă de conducerea unei episcopii și nu funcționase cel puțin într'o parochiă. Acésta a fost un triumf însemnat, ce l'a avut partida de unire asupra bisericii catolice orientale; pentru-că administrația acestui episcop în timp de 35 ani a arētat în mod eclatant atât guvernului cât și bisericii orientale, că omul n'a fost destoinic pentru acest post înalt. Cum dispunea de banii publici, cum conducea educațiunea clerului tēnēr, cum a instalat la reședința sa în Sibiiu o cârciumă, cum făcea simoniă, ca sē-și îmbogățescă nepoții, este prea bine cunoscut atât

¹⁾ Veđi „Părți alese din Istoria Transilvaniei“ de G. Barițiu. Sibiiu 1891. Tom. III. pag. 136.

²⁾ „Antwort auf die Angriffe einiger Romanen gegen die Einheit der Hierarchie der morgenländischen orthod. Kirche und die serbische Nation in den k. k. österr. Staaten pag. 18—19.

³⁾ Tot acolo pag. 13—14.

guvernului cât și Românilor din Transilvania, precum și aceea, că sub acest episcop mai mult de 100,000 Români și-au părăsit religionea părintescă și au trecut la unire cu biserica romano-catolică“. ¹⁾

În împregiurările asupritore pentru Români ortodoxi preste tot, pentru bărbații luminați români pătrunși de datorințele lor față de biserica strămoșescă și față de promovarea intereselor culturale ale neamului românesc, visul de aur nu putea fi altul, decât emanciparea de sub ierarchia sêrbescă și restaurarea propriei ierarchii naționale și a metropoliei istorice. Vis numai se pôte numi cugetul acesta, pentru-că atâtea pedeci și greutăți la realizarea lui se prevedeau, încât numai puterea și darul lui D-șeu mai erau în stare să inspire speranță într'un viitor mai fericit.

Starea anticanonică și umilitore, în care s'a aflat biserica română din Ungaria și Transilvania în cursul unui secol și jumătate, prin lipsirea de ierarchia națională istorică, năpăstuirile din partea unei ierarchii străine, sub care ajunse biserica românescă, împedecarea în desvoltarea culturai naționale și chiar pericolul de a fi suprimată viața națională prin însași biserica, care mai nainte, mulți seculi, în împregiurări nu mai puțin apăsătoare, fusese conservatorea limbei, culturai și a tradițiunilor naționale, au deșteptat la Români ortodoxi simțul și dorul după o stare mai bună și nisuința de a se emancipa de sub ierarchia sêrbescă și a restaura ierarchia națională cu metropolit român în frunte. Dorința acêsta a eșit la ivelă la începutul seculului present. Nisuința spre realizarea ei s'a manifestat cu deosebire, când mai întâiu Români din Transilvania, apoi și cei din Ungaria și părțile bănățene, au cerut episcopi români. Cu realizarea parțială a unor dorințe, precum era aședarea de episcopi români la Arad și Sibiiu, nici pe departe nu s'a ajuns sublimul scop. Cuprinderea situațiunei în tótă estinderea ei, idea de emancipare bisericescă a Românilor a o concepe în tótă mărimea ei, a fost rezervat unui bărbat providențial, lui Andreiu Șaguna,

---

¹⁾ După un studiu statistic amênunțit pe basa șematismelor edate de ordinariatele gr.-cat. s'a constatat, că sub episcopul Vasile Moga au trecut la unire 124 comune bisericesci românesci și adecă 92 sub episcopul unit Bob, érá 32 sub episcopul Lemenyi, ceea-ce corespunde aproximativ numărului de una sută mii suflete. (Ist. bis. manuseris de I. cav. de Pușcariu).

care cu cunoscințele sale, talentul și energia sa, a îndrăsnit a-și lua asupra-și lucrarea, care judecată după greutatea cele multe, ce avea să întâmpine, păreau a întrece puterile omenesci. Numai prevedinței dumnezeesci, care în înțelepciunea sa necuprinsă de mintea omenescă și cu dreptatea sa nemărginită a hotărât să curme șirul de suferințe ale Românilor ortodoksi, — se atribue, că Andreiu Șaguna a venit în anul 1846 ca conducător al eparchiei transilvane, mai întâiu ca vicariu, apoi dela 1848 ca episcop, dela 1864 ca arhiepiscop și metropolit până la mórtea sa întâmplată în anul 1873. Acest mare arhieru al bisericii ortodoxe române și-a câștigat cualificațiunea sa preoțescă în seminariul sêrbesc din Verșeț. Înainte de venirea sa în Transilvania fusese secretar al metropolitului sêrbesc, profesor de teologie în Verșeț și archimandrit în mănăstirea Hopova și Covil.¹⁾

El fiind crescut la părinți și între neamurile sale în spirit religios și românesc — nu numai că a avut ocaziune a cunoște starea bisericească anormală la Români ortodoksi din Austro-Ungaria și nemulțămirea și suferințele lor, precum și mijlócele de aplicat pentru sanarea acelei stări nefericite, dară era și pêtruns în adêncul sufletului sêu de însemnătatea cauzei. Tóte acestea l'au îndemnat și îmbărbătat la o acțiune gigantică și au contribuit ca pe lângă tóte obstaculele puse în cale din multe părți, energia lui să nu slăbescă până la ajungerea mărețului scop. Restaurarea sau înfiin-

¹⁾ Intr'un ceaslov slavean, aflat în masa de scris a fericitului metropolit Andreiu, sunt scrise în limba slaveană cu mâna proprie următoarele date biografice, cari le dăm în traducere:

„Eu robul lui Dumneșeu Anastasiu Șaguna la îndurata demandare a Excelenției Sale domnului arhiepiscop și metropolit Stefan Stratimirovici de Kulpin am întrat la noviciat în venerabila mănăstire Hopova la 15 Aprile 1833. Aici la 12 Octobre al aceluiași an am îmbrăcat vestmêntul rasei și am primit numele Andreiu, al Sântului apostol a lui Christos întâiu chematul. În ziua de 2 Februaru 1834 fui înaintat diacon prin Excelenția Sa în biserica catedrală din Carloviț. Cu ziua 29 Septembrie 1834 m'a numit pe mine Același Preaîndurat domn arhiepiscop și metropolit profesor la șcôla clericală din Carloviț. În ziua de (spațiu gol) Aprilie 1835 m'a făcut tot Excelenția Sa în prima și a Pascilor protodiacon al sêu“.

Mai estragem de acolo și următoarele date: 1835, 23 Novembre fû denumit notariu consistorial; la 25 Novembre 1835 fû promovat archidiacon; la 29 Iuniu 1837 presbiter; la 6 Martiu 1838 protosincol; la 11 Octobre 1838 asesor consistorial; la 24 Octobre 1839 administrator în mănăstirea Iazak, introdus acolo 29 Octobre; la 30 Ianuariu 1840 administrator la Besienova; la 28 Octobre 1842 archimandrit la Hopova; la 27 Aprile 1845 archimandrit în Covil; la 15/27 Iuliu 1846 vicariu în Ardeal; la 23 Ianuariu 1848 numit episcop și la 18/30 Aprile 1848 chirotonit episcop.

țarea metropoliei române din Ungaria și Transilvania, un scop așa de grandios și de folositor pentru dezvoltarea culturală a poporului românesc, încât decât Andreiu Șaguna n'ar fi ajuns alt-ceva în viața sa decât numai restaurarea metropoliei și organizarea ei prin Statutul Organic, această lucrare ar fi fost de ajuns să-i asigure nemurirea și eterna recunoștință a Românilor.

Glorificând după merit pre arhiepiscopul Șaguna, ca reprezentantul ideii cei mari a emancipării bisericesti a Românilor, nu voiu de loc să afirm, că aceea lucrare o a realizat el singur, fără concursul unei pleiade de bărbați învățați și plini de însuflețire religioasă și înzestrați cu virtuți naționale. Cei mai mulți dintre ei au trecut din viață la cele eterne; numele lor însă vor fi amintite totdeauna cu adâncă pietate de totă suflarea românească. Între cei, cari pe lângă Șaguna mai mult au conlucrat cu cuvântul și cu fapta și cu influența lor personală la opera grea a reînființării metropoliei și a despărțirii ierarhiei de către Sârbi, numărăm bărbații, cari figurază în numeroasele deputațiuni la curte și sunt subscriși în tot atât de numeroasele petițiuni și memorande așternute Maiestății Sale Prea Înălțatului Împărat și Rege și regimului de stat. Nici că era cu puțință, ca cauza acesta însemnată, care ori-cât de justă era, totuși o mulțime de factori o contrariau — să-și afle rezolvire favorabilă, fără concursul valoros, sistematic și armonios al fruntașilor neamului românesc, cari aparțineau la religia ortodoxă.

Ideea reînființării metropoliei române a fost infiltrată poporului românesc de Andreiu Șaguna. Până la adunarea națională din Blaș dela 3/15 Maiu 1848, când prin punctul 2 al programului național, reînființarea metropoliei române s'a pus între postulatele naționale, aspirațiunile Românilor ortodoci se mărgineau pe lângă a câștiga arhiepiscopii români la episcopiiile cu populațiune română, precum la cele din Sibiu, Arad, Timișoara și Verșeț; a susținé seminariile și alte categorii de școle în spirit național, cu limbă românească, ér în bisericile lor a folosi cărți românești; despre o concepțiune a unei metropolii ca organism, care să întrunească toate episcopiiile ortodoxe române din Austro-Ungaria, nu este urmă.

Încă în anul 1849 episcopul Șaguna a publicat o broșură de 15 pagini intitulată: „Pro memoria despre dreptul istoric al autonomiei bisericesci naționale a Românilor de religia răsăritenă în ces. reg. provincii ale monarhiei austriace“, în care arată și dovedesce cu date istorice, că biserica românească din timpuri mai vechi au avut ierarchia sa națională cu mai multe episcopii și metropolit în frunte, al cărui scaun era în Alba-Iulia (Bélgrad) în Transilvania; că metropoliții-archiepiscopi se alegeau de preoțime și se sfințeau de patriarhul din Constantinople, mai târziu de esarchul patriarhesc, metropolitul Ungro-Vlachiei, care a residat în Târgoviște și mai pe urmă în București; tot în acea „Pro memoria“ se indica pe scurt cauzele, pentru cari Români au pierdut autonomia lor bisericească și cum scaunul metropolitan pe timp îndelungat a fost lipsit de arhierul său, deasemenea cum episcopiile supuse metropoliei românesce rămaseră veduvite până sub împăratul Iosif II, când în anul 1783, Români ortodoci din Transilvania dobândiră episcop în persóna lui Gedeon Nichitici, în vreme ce Români din Ungaria și Bănat, ca oi risipite și fără păstor, se traseră la episcopiile Aradului, Caransebeșului, Verșetului și Timișórei, ce se înființară în periodul de prigonire; espune mai departe cauzele, pentru cari Români ortodoci nu avură puterea morală a cere reîntregirea autonomiei bisericei lor, mărginindu-se a cere numai, ca episcopiile românesce să fie ocupate cu episcopi de naționalitate română. Promemoria încheiă astfel: „Acum după ce rupseră lanțurile absolutismului (stăpânirii silnice), Români sub împărăția Austriei își ridică dreptul său glas cu rugăminte către monarchul său, ca Acel Înalt să binevoiască a primi părintesce reîntregirea dreptului lor istoric întemeiat pe canónele bisericesci și pe legile fundamentale publice în §. 2 din 4 Martie a. c. spre a căror făptuire să se îndure a făptui un sinod pentru toți Români din episcopiile Aradului, Bucovinei, Timișórei, Ardealului și Verșetului“. Acéstă broșură, căreia urmă în anul 1850 alta de 23 pag. intitulată „Adaus la Promemoria“ cu o espunere istorică despre vechimea și suferințele bisericei ortodoxe române din Austro-Ungaria, precum și despre metropoliții ei din Alba-Iulia, avea de scop a

informa cercurile mai înalte despre drepturile istorice și canonice ale bisericii române și totodată a deștepta la Români ortodoci interes pentru sôrtea bisericii lor, și a le arăta, că a sosit timpul să pâșescă cu tótă energia pentru restaurarea autonomiei bisericesci și a metropoliei lor istorice. Prin publicarea acestor broșuri s'a dat signalul pentru o acțiune seriósă, condusă cu sistem și înțelepciune din partea Românilor ortodoci din Austro-Ungaria pentru emanciparea lor bisericescă.

După acest precursor au urmat în anul 1850 sinódele eparhiale, din Sibiiu pentru diecesa Transilvaniei și cel din Arad pentru eparchia Aradului. Dcă se consideră împregiurările cele grele ale timpului, concesiunea stăpânirii politice, de a ține Români sinóde, în sine și pentru sine, se póte privi ca un succes însemnat pentru Români ortodoci.

Șaguna încă din anul 1849 începuse lucrarea pentru emanciparea ierarchică a Românilor. „Episcopul Șaguna, dices G. Barițiu ¹⁾ în timp de aprópe patru luni, cât a stat la Viena s'a folosit de tóte ocasiunile posibile spre a pregăti la curte calea pentru despărțirea Românilor gr.-ort. de Sêrbii gr.-ort. și concentrarea lor într-o metropoliă națională, cu totul independentă de óre-care alta, pentru ca așa alătura cu esercițiul religios să-și póta desrobí șcôla și cu ea limba și consciința națională de sub jugul slav, sub care căduse fórte greu atât mai din nainte, cât și mai vêtos, în cei 150 de ani din urmă“. Șaguna voia să dea acum acțiunii sale pondul cuvenit prin angagiarea în acțiune a sinódelor eparhiale din Transilvania și Arad, voind să arete, că cererile sale înaintate deja la regimul împărătesc și la patriarhul sêrbesc, nu emanéză numai dela sine, dară sunt efluxul celor mai juste dorințe ale tuturor Românilor ortodoci din întréga monarchiă.

În cadrul metropolii autonome ortodoxe române după concepțiunea lui Șaguna avea să între și eparchia bucovinénă și spre realizarea acestui scop înalt și de cea mai mare însemnătate pentru biserica națională română, Șaguna se adresă încă în anul 1849 cătră episcopul Bucovinei Eugeniu Hacman, pentru cooperare la

¹⁾ Istoria Transilvaniei Tom. III. pag. 75.

realizarea acestei idei. Arătându-se și Români bucovineni aplicați înființării unei metropolii pentru toți Români, s'au angajat și ei în luptă și în conțelegere frățească cu episcopul din Transilvania se adresară la locurile hotărîtoare pentru realizarea acestui scop. Mai ales însă episcopul Andreiu Șaguna nu lăsa nici o ocaziune nefolosită de a nu bate ca să i-se deschidă calea spre realizarea idealului său. La conferințele din anul 1850 ale episcopilor ortodoxi din Austro-Ungaria, ținute în Viena sub presidiul metropolitului sârbesc Iosif Raiacici, preocupățiunea cea mai mare a episcopului Șaguna a fost, emanciparea bisericească și restaurarea metropoliei române. Nici în timpul absolutismului de fer, între anii 1850 și 1860, nu a încetat el cu planurile și rugările sale. În timpul acesta de 10 ani, stagnând cu desevârșire cauza metropoliei române, Șaguna făcù multe experiențe triste și avù multe decepțiuni; dară pedecile, ce se arătau de toate părțile, n'au putut să-i slăbescă energia și să-i nimicescă speranța la ajungerea scopului. Astăzi, când ne bucurăm de bunătățile metropoliei, acele greutăți par a fi avut destinațiunea providențială, ca prin învingerea lor să cunoscă posteritatea, și mai ales tinerimea română să învețe, că drepturile unui popor se pot zădărnici, suprima chiar pe un timp, însă ele se pot recâștiga, decă cei interesați au o bună, energiosă și înțelptă conducere.

Corăbierul iscusit, când departe de uscat, pe luciul mării, întâmpină vânturi nefavorabile, cari împedecă navigațiunea, se mărginesce prin dirigerea pânzelor a ține corabia nevătămată de valurile mării și la cas de pericol este mulțumit a da preste un adăpost, unde să aștepte un vânt mai favoritor, care să facă să alunece corabia spre limanul dorit. Intocmai ca și corăbierul a trebuit să aștepte Șaguna 10 ani ai absolutismului steril, până când în anul 1860, adiind aerul mai blând al libertății popórelor, el putù începe cu puteri înnoite acțiunea pentru restaurarea vechei metropolii române.

Nu va fi fără folos a cunósce mai de aprópe factorii, cari au îngreunat realizarea dorinței Românilor ortodoxi privitoare la reînființarea metropoliei lor; pentru-că prin cunósccerea acelora multe

lucruri din istoria restaurării metropoliei vor apăre într'o lumină mai clară și vor fi mai bine înțelese. Prin această arătare a factorilor contrari va eși la ivélă nu numai cauzele, cari au reclamat o muncă uriașă de șesesprededece ani, până la ajungerea scopului, dară și însemnătatea cea mare, ce o are restaurarea metropoliei pentru înaintarea morală și culturală a poporului român. Acei factori, cari din deosebite motive lucrau la zădărnicierea justelor cereri ale Românilor ortodoxi din Austro-Ungaria se pot reduce la patru de căpeteniă și adecă: ierarchia sêrbescă; regimul și naționalitățile din patrie; biserica romano-catolică și cea română-unită; pedeci interne.

1. Ierarchia sêrbescă. În același timp, când Românii din Ungaria și Transilvania erau dați pradă proselitismului religionar și biserica lor ortodoxă era amenințată să cadă în prăpastia nimicirii, poporul sêrbesc cu patriarhul Arsenie Cernovici din Ipek în frunte, emigrând în Ungaria, primiră dela împêratul Leopold I și apoi dela următorii regenți, privilegiile naționale și bisericesci, cu o metropolie a lor autonomă în Carloviț, de care se țineau mai multe episcopii. Românii ortodoxi, lipsiți de ierarchia lor, ajunseră sub scutul ierarchiei sêrbesci și sub episcopii sêrbesci. Ceea-ce însê la început a fost scut pentru Români contra persecuțiunilor proselitistice, ajunse cu timpul a fi pentru ei un jug nesuferit. Timp de 150 ani, cât a stat Românii sub ierarchia sêrbescă, Sêrbii au stors dela ei tôte folósele spre întărirea lor proprie națională, prin desnaționalisarea Românilor, prin întărirea elementului sêrbesc, prin imposite și contribui, prin tragerea în stăpânirea lor a mănăstirilor bogate ș. a. Era lucru natural, ca Românii să se trezescă odată din amorțelă și să caute a scutura jugul strêin, care apesa greu și împedeca ori-ce progres moral și cultural național. Cererile Românilor pentru despărțirea ierarchiei de Sêrbi și înființarea metropoliei lor proprii, erau prea drepte, potrivite cu canónele și cu spîritul timpului, care îndrepta popórele spre libertate. Era de așteptat, ca ierarchia sêrbescă, ținênd cont de postulatele dreptății, nu numai să nu se împotrivescă, dară să dea tot ajutorul, ca biserica română, ca soră a bisericii sêrbesci, să fie emancipată și să-și capete zestrea sa cu-

venită din averea comună, la care Românii au contribuit o parte însemnată. Nimic de toate acestea! Deși elementul mirén sêrbesc se arăta în parte aplecat a recunósce autonomia bisericeii române, ierarchia și în deosebi patriarchul Iosif Raiacici, nici decum nu a voit a se îndupleca, ci în toate pertractările cu Românii, în calea corespondenții și în conferințele episcopesci comune, ținute în Viena în anii 1850 și 1860 s'a arêtat fôrte dificil și neaccessibil pentru o înțelegere frățescă. Atitudinea acêsta neamică a patriarchului față de Români, era cu atât mai neașteptată, cu cât însuși acest patriarch, în timpul critic al anilor 1848/9 se adresă cătră poporul românesc îmbărbătându-l a se declara de națiune liberă, cu drepturi egale în stat. Împotrivirea patriarchului la cererile Românilor pentru emancipare bisericească era acum cu atât mai nefavorabilă causei române, cu cât el se bucura la curtea împêrătescă de mare vază. De însemnat este, că după-ce patriarchul Raiacici, prin decretul de 2 August 1848 Nr. 3542/85 g. al locotenenței ungare, reprezentate prin palatinul Stefan, la propunerea ministrului de culte Baron Eötvös Jozsef fû destituit din postul de arhiepiscop și metropolit al Sêrbilor pentru nesupunerea sa și ținuta revoluționară, cualificată astfel de regimul revoluționar, fiind în locul lui substituit Plato Atanașcovici, episcopul de Bacica, Maiestatea Sa Împêratul și Regele Francisc Iosif I în manifestul său din 15 Decembre 1848, cu datul din Olmütz, ridică metropolia din Carloviț la rangul de patriarhiă și dă patriarchului titlul de voevod al Sêrbilor, cu drept a se organisa națiunea sêrbescă independent după trebuințele sale. Patriarchul aducênd acest manifest, cu datul 1 Ianuaru 1849 la cunoscința locuitorilor din Voivodina sêrbescă, cu îndrumare a se organisa și introduce limba sêrbescă în toate ramurile de administrațiune, se subscrie în ordinațiunea sa: Patriarch și Regent al Voivodinei sêrbesci, *Iosif* m. p.

Față de o atare autoritate a fost de lipsă să stea o altă autoritate bisericească, reprezentată în persóna lui Șaguna, care era nu mai puțin bine văduț la curtea împêrătescă și care înzestrat cu o erudițiune profundă în sciința dreptului canonic și orientat pe deplin în referințele Românilor față de Sêrbi, a avut bărbăția să ia lupta pentru emanciparea bisericii sale.

Pe când armele Românilor erau loiale, arme ale dreptății și ale rëndului celui bun bisericesc, care avea să redea la un milion și jumătate liniscea și mulțămirea sufletescă, pe atunci Sârbii desarmați prin puterea argumentelor validitate de Români, recuseră la contra-argumente, ce stau în diametrală împotrivire cu canónele bisericesci, și cu istoria bisericeii române. Ei susțineau, că Români de sub ierarchia sêrbescă au fost totdeauna bine tractați, au avut tóte condițiunile de desvoltare culturală și că pornirea Românilor, de a se desface de ierarchia sêrbescă, fiind lipsită de ori-ce motiv plausibil, 'și-ar avea isvorul numai în ambițiunea nemărginită a episcopului Șaguna, care tinde a ajunge la rangul de metropolit. Ierarchii sêrbesci, restălmăcind canónele, afirmau, că pentru credincioșii dintr'un stat, ținători de una biserică, póte exista numai o singură ierarchie autonomă, și ei, cari au fost din punct de vedere național cei mai netoleranți, invocau ca argument caracterul primitiv al bisericeii, care a fost cosmopolit, dîcînd, că Christos și apostolii nu au întemeiat o biserică jidovescă, una grecescă și alta română, alta sêrbescă ș. a. cu un cuvînt nu a întemeiat biserici naționale, ci una, sfântă, sobornicescă și apostolescă biserică. Nici nu a demandat ca Jidovilor numai un Jidov să predice evanghelia, Elinilor numai un Elin ș. a. m., ci au dîs apostolilor, cari toți erau jidovi, să învețe tóte popórele. Au dóră, dîceau ei, îngrijirea de limbă și naționalitate este tréba episcopilor? Afirmau mai departe, că numirea unei bisericeii după una séu altă naționalitate ar fi un lucru anti-creștinesc și o invențiune a seculilor de mai târziu.

Dreptul istoric al Românilor asupra metropoliei pretinse, cu ignorarea documentelor istorice, îl denegară Sârbii susținînd, că o metropolie autonomă românescă în Alba-Iulia numai după nume, nu însé și în faptă ar fi existat, ceea-ce ar urma de acolo, că metropoliții din Alba-Iulia se sfințeau de esarchul României, din cauză, că nu ar fi avut episcopi sufragani sub sineși. O metropolie română, decă s'ar înființa, nu ar avé nici un drept asupra episcopiiilor din Arad, Vêrșeș și Timișóra, asupra cărora are drept metropolia sêrbescă, cu atât mai puțin ar avé dreptul a încorpora eparchia bucovinénă, căci atunci după acéstă analogie ar puté

reclama Români în timpul cel mai scurt o împărăție daco-română. În acest argument șovinist culminază spiritul neamic sârbesc. Tóte aceste argumente le împlórá Sêrbii apelând la buna înțelegere, armonie și iubire creștinéscă, mai provocându-se în special față de Șaguna și la jurământul depus la sântirea lui de episcop. În ce privește nemulțămirea Românilor față cu ierarchia sêrbéscă din punct de vedere național, nu recunosc, că episcopii sêrbesci ar fi causat vre-o scădere, ar fi oprimat limba română, séu ar fi împedat chiar desvoltarea culturală a poporului român. Pus-au ei și episcopi români, cari nu au făcut mai mult pentru poporul român, decât cei sêrbesci. Că nu au pus mai mulți episcopi români, đic ei, cauza a fost, că nu au esistat oameni pregătiți pentru trépta episcopéscă, neavând Românii aplecare spre statul monachal, din care se recrutéază episcopii. Tot așa negară ei, că ar fi aședat în parochiile cele mai bune numai preoți și învățatori sêrbi; citând mai departe unele prea puține nume de protopopi români și și mai puține de archimandriți români preste mănăstiri, voiau să documenteze cât de dreți au fost ei față de Români.

Tóte aceste obiecțiuni din partea Sêrbilor se pot ceti în o broșură ¹⁾ edată în limba germână, despre care episcopul Șaguna în memoriul séu înedit, la anul 1851 đice urmátórele:

„Aici trebuie să mai amintesc despre o broșură, ce patriarchul sêrbesc Raiacici a compus-o și tipărit-o în Viena în limba nemțéscă pe timpul petrecerii episcopilor la sinod, în care broșură, séu mai bine să đic pamflet, mă descrie pe mine de un om fudul și deșert, ca să încap cât mai curând de metropolit al Românilor etc. Ministrul Bach, înțelegând despre acest pamflet, că adecă Raiacici a dat la tipar acest pamflet, prin Trifunaț, consilier la ministeriul de finanțe, l-a confiscat și pe mine m'a chiebat la sine, întrebându-mă: decă cunosc acel pamflet tipărit? Eu până atunci nu am avut nici o cunoscință despre acel pamflet. El mi-a dat un exemplar spre cetire și spre a-i spune, ce pas voiu să fac

¹⁾ Antwort auf die Angriffe einiger Romanen in der Presse gegen die Einheit der Hierarchie der morgenländischen kathol. orthodoxen Kirche und die serbische Nation in den k. k. österr. Staaten. Wien 1851.

pentru vătămarile din acel pamflet? După-ce am cetit pamfletul, m'am dus érá la ministrul Bach și franc îi-am spus, că patriarhul sêrbesc este autorul lui și că alți pași nu voiu face, fără mă voiu duce la Raiacici și 'mi voiu lua însumi satisfacțiunea pentru vătămarea cinstei. Acésta am și făcut înfruntând pe Raiacici, ca pe un om nevrednic de pozițiunea, ce ocupă în biserica nóstră etc."

Puțina bunăvoință a ierarchiei sêrbesci față de cauza dréptă a Românilor se mai póte vedé din greutățile, ce le a creat la regularea pretensiunilor de avere, formulate de Români, după recunóscerea autonomiei și reînființarea metropoliei române, urmate la finea anului 1864. Din mai multe milióne de floreni ai averei, în parte mare comune cu Români, aceștia s'au ales cu vre-o 300 mii fl. Procesul de desfacere, în comune amestecate, în loc să se fi dezvoltat și finalizat pe basa de drept și ecuitate, a devenit un isvor infinit de amărăciune pentru Români mestecați cu Sêrbii, și lipsa de bunăvoință din partea Sêrbilor a adus cu sine, ca procesul de desfacere, să causeze Românilor multă muncă și ostenélă pe lângă mari spese, și cu tóte acestea, nici astăzi după treiđeci și șése de ani, să nu fie terminat.

2. Regimul și naționalitățile din patrie. Mulți și-au pus întrebarea: pentru-ce poporul român din patrie, care este un popor inteligent, bun de fire, iubitoriu de ordine, cu un cuvânt înzestrat dela Dumnezeu cu cele mai frumoase însușiri morale și fise, a fost în tóte timpurile réu văđut, réu tractat și nedreptățit nu numai din partea celorlalte naționalități conlocuitoare, dară chiar și din partea organelor administrative? Ori-cât de paradocsă se pare acéstă întrebare, ea își află deslegarea într'un moment psihologic al vieții popórelor. Poporul român, fiind cel mai vechiu în patrie și prin urmare avênd cele mai multe tradițiuni istorice legate de pământul ce-l locuesce, a stârnit în celelalte popóre setóse după domnirea țerii, un fel de ură, din care au isvorit apoi șirul îndelungat de persecuțiuni în contra Românilor.

Luptele Românilor după anii revoluțiunei 1848—1849 pentru emanciparea lor națională și bisericescă, sunt o zală în șirul luptei lor pentru existența națională și o ilustrațiune a celor afirmate.

Pentru simplificarea tesei din cestiune, lăsând la o parte momentul național, vom lua în vedere mai de aproape numai momentul religios. Românii ortodoxi din Austro-Ungaria, după anul 1848 mai mult ca ori și când, au dorit și stărunit a se desface de ierarhia sârbescă, a forma o ierarhie proprie națională, independentă, sub un cap mai înalt bisericesc cu titlul de metropolit, conform canónelor și dreptului istoric. Era supărăcios lucru pentru Români, că Sârbii, ca cei mai de aproape interesați în cauză, se împotrivesc la acesta, era însă chiar revoltător, că celelalte naționalități din patrie se împotrivesc și ele la realizarea unei dorințe atât de mari a Românilor ortodoxi. Acele naționalități, precum în trecut politicesce au apăsas pe Români și i-au ținut în stare umilită, așa voiau și pe viitor a-i ține în aceeași stare, ca să tragă numai ei folósele dominațiunei în stat și să-și asigure influința exclusivă asupra trebilor statului. Ei bine sciau, că întrunirea Românilor într'un organism bisericesc în sine este o putere, și că înființarea metropoliei dă Românilor un mijloc de dezvoltare culturală și națională, ceea-ce nu convenea vederilor lor mărginite și egoistice. De aceea îndată ce Românii, conform programului național al adunării dela Blaj din anul 1848, cerură drepturi naționale și îndeosebi întrunirea tuturor Românilor din Austro-Ungaria într'un corp național, era episcopul Șaguna, cu Românii ortodoxi cerură reînființarea metropoliei române autonome, Sașii fură cei dintâi, cari pe calea jurnalisticej¹⁾ se încercară a slabi și a perhoresca cererile Românilor susținând „că consolidându-se în Austria o Românie nouă, se oblesc și cărările între ea și între țerile române de sub Turci și astfel se va ridica un imperiu puternic daco-român dela Dnistru până la Dunărea de jos și dela Tisa până la Prut și Marea-Neagră“, și alte de felul acesta. Apoi venind la autonomia bisericescă, cerută de Români, atacă pe episcopul Șaguna, referindu-se la broșura publicată de el „Pro memoria“, în cauza dreptului istoric al Românilor la metropolie, susținând, fără temeiu, că nici-când n'a esistat o metropolie pentru Români în Transilvania și cu rea tendință de a suspiciuna pe Șaguna din punct de vedere politic,

¹⁾ Lloyd din anul 1850. Nrii 280, 285, 287, 288, 320.

afirmau că acesta și-a luat argumentele sale istorice în favoarea metropoliei din isvóre bucurescene. Susțineau mai departe, că nici urmă nu există despre o ierarhie orientală în Transilvania séu de vre-un episcop român, care să fi purtat titlul de metropolit și, adresând episcopului Șaguna cuvintele: „Oleum et operam perdidisti“, conclud că înființarea unei metropolii române nu este nici îndreptățită, nici lucru politic, fiind pericol pentru Austria, ca metropolia românescă să se estindă nu numai în Austria, dar și peste principatele Dunărene, ba chiar peste Macedonia și Tesalia până la Pind; Metropolitul s'ar pute declara chiar de patriarch, séu să se pună sub patriarchul din Constantinopol séu sub cel din Petropole!

Óre putea scrie cine-va mai mari absurdități, decât acestea, decât nu ar fi fost ascunsă în dosul lor viclenia și răutatea de a suspiciona pe Români și a le strica, calculând la ignoranța altora?!

Autorul acestor neadevăruri a fost în mod energios desarmat și combătut de un brav român, în același an.¹⁾

De atari excursiuni jurnalistice neamicale a fost însoțită cauza metropoliei române în tot cursul dezvoltării ei. Chiar după încetarea regimului absolutistic ele se continuară și în jurnalistică maghiară, și conducătorii români trebuiau să fie deștepți și cu atențiune a combate tot pe calea jurnalistică și a presei preste tot toate insinuațiunile contrare cauzei lor.²⁾

¹⁾ A se vedea broșura: Die Rechte der romanischen Nation gegen die Angriffe der Sachsen, vertheidigt von einem Rumänen. Wien 1850.

²⁾ Sarcina cea mai mare cade și aici pe episcopul Andreiu bar. de Șaguna: Ținem a nu fi fără interes a înregistra aici după conceptul original o epistolă a lui adresată unui amic în Peșta (Gozsdu) de următorul cuprins: Mult Stimate Domnule și Frate! Gazetele unguresci din Peșta și anume Nrul 66 a lui „Pesti Naplo“ și Nrul 67 a lui „Pesti Hirnok“ aduc articoli, cari schimonosesc cauza noastră cea sfântă bisericească și se nevoiesc a-i da și colóre politică. Eu sum convins că Frăția Ta împreună cu mine știi, că noi în cauza noastră suntem conduși numai din punctul de vedere a încetării abnormității bisericesci, în care ne-a pus pe noi vitregitatea timpurilor; prin urmare, dorim să venim în starea normală cu trebile noastre bisericești și școlare; și decât vom ajunge la starea acesta normală atuncia nu numai vom fi în dragoste și bună înțelegere cu coreligionarii Sërbi și vom pute fi și pentru patrie membri folositori etc.

De aceea te rog să compui și să resfrângi articolii suspomeniți și cei viitori, ce ar eși în contra cauzei noastre bisericești.

Materie spre deluciderea obiectului nostru și spre resfrângerea articolilor dușmani vei găsi în petiția noastră și în istoria mea bisericească și în broșurile mele Promemoria și adausul și fiind-că eu ții „Sürgöny“ și „Pesti Naplo“ pentru aceea bine ai face, când ți-ai lua unul din aceste jurnale unguresci spre publicarea articolilor D-Tale. Pe lângă care cu deosebită einstire rămân al têu sincer amic.

Viena 11 Martie 1862. P. S. Mâne ori poimâne va eși în Ost-Vest petiția noastră.

Ar duce prea departe a enumera aci toate acele scrieri dușmănoase cauzei române; ca un nou specimen pôte servi următorul pasagiu cuprins în un tractat intitulat „Austria și destinațiunea sa“.¹⁾

„Biserica greco-neunită este așa ruginită, așa stricată, așa profanată și așa feliurit legată cu Rusia, încât a o declara de liberă ar însemna, a face într'ênsa anarhie și despotismul de stăpânitor și unelta cea mai puternică a nisuelii de cucerire nouă bisantină și a o pune în activitate deplină; grija și inspecția, care statul eserciază asupra-i zace în constituția ei, precum acêsta s'a făcut un ce istoric; de aceea nu trebuie nimeni a clătina la aceea ce există“.

Regimele din Austro-Ungaria aflară în denunțările și suspicio-nările Românilor pe calea presei, un material bine venit pentru a'l lua ca motiv la neîncuviințarea cererilor acelora. În mod tradițional aceste regime învălitate mai mult séu mai puțin în pânzele ultramontanismului, vedeau în ori-ce mișcare spre progres a Românilor o fantomă a daco-românismului, ér din punct de vedere confesional pe Românii îi socoteau ca un material pentru sporirea proseliților în sinul bisericii apusene. Credincios acestor tradițiuni regimul absolutistic de sub Bach s'a arătat de tot străin și neînduplecat dorințelor și cererilor Românilor ortodoxi pentru câștigarea autonomiei bisericesci. Acest regim ar fi voit cu tot prețul să țină biserica ortodoxă din Transilvania sub aceleași condițiuni umilitóre, sub cari s'au aflat pe timpul episcopului Vasile Moga. Încă în anul 1850 guvernatorul civil și militar Wohlgemuth prin ordinul său din 21 Februarie Nr. 2654 trage la răspundere pe episcopul Andreiu Șaguna pentru ce pörtă titlul: Episcop diecesan român al bisericii orientale din Transilvania, pe când antecesorul său a avut titlul: „Episcop diecesan neunit“, la ce Șaguna cu multă demnitate îi-a răspuns în scrisórea sa din 3 Martie 1850.

Șaguna fû silit în mai multe rânduri să recurgă de-a-dreptul la Maiestate și să se plângă în contra ministrului de culte austriac Leo Thun pentru neconsiderarea cererilor sale adresate în cauzele bisericesci. În deosebi se plânge el, că ministrul tractéză biserica

¹⁾ În scrierea trimestrală germână din Ianuarie până în Martie 1860, pag. 192.

ortodoxă română din Transilvania ca biserică numai tolerată, ér pe episcop îl privesce legat și acum de umilitórea instrucțiune de 19 puncte dată Episcopului Vasile Moga, că același ministru numesce biserica orientală română cu epitetul „neunită“.

Despre anul 1854 scrie Șaguna în memoriul său următórele :

„Ministrul de culte Conte Thun vędënd că eu nu-i rěspund la hărtia sa din anul trecut și nu-i aștern un plan de organizație a consistoriului și a scaunelor protopopesi, au emis în luna lui Iunie cătră mine un adursoriu, în urma căruia i-am rěspuns în 23 Octobree 1854 Nr. 762 đicënd că până când Exelenția Sa nu va pertracta obiectele, cari i le-am ascernut spre încuviințare dela anul 1850 până în điuă de astăzi, până atunci eu sunt împedecat a satisface provocării sale. Obiectele, în privința cărora am acceptat pertractarea ministerială, au fost :

1. Elaboratul meu, ce am așternut comisariului estraordinariu Eduard Bach la provocarea acestuia din 10 Novembre 1849 pentru organisarea trebilor nóstre bisericesci și îmbunătățirea preoțimei. Acest elaborat l-am ascernut din 1 Ianuarie 1850.

2. Mai multe recourse pentru înființarea metropoliei nóstre naționale.

3. Recursul sinodului nostru din anul 1850.

4. Un al doilea plan de organizație a consistoriului nostru compus și ascernut în urma programei ministeriale din anul 1850 comunicat cu sinodul ținut la Viena al episcopilor nostri. Acest elaborat are datul de 16 Novembre 1850.

5. Un recurs ascernut Maiestății Sale pe timpul petrecerii Sale la Sibiiu în anul 1852, cu datul de 24 Iuliu 1852.

6. Petițiile mele pentru estradarea lefei profesorilor institutului nostru teologic-pedagogic din fondul nostru seminarial.

7. Recursele mele de a se curma abusurile guvernamentale, în urma cărora bisericile nóstre din Alvinț, Wurmloch și Saschiz se-au cedat și uniților spre întrebuiințarea reciprocă.

8. Încuviințarea ajutorului anual spre séma preoților sěraci, din fondul clerului nostru de 30 de mii.

9. Gravaminele noastre în contra abuserilor patrate de către preoțimea și iurisdicțiunea gr.-catholicilor la căsătoriile mestecate.

10. Reprezențațiunile mele pentru încetarea unui director școlariu și denumirea de directori școlari tractuali, precum sinodul nostru eparchial din anul 1850 au decis.

11. Rugarea mea către presidiul ministerial de a binevoi a presenta Maiestății Sale opul meu „Elementele dreptului canonic“. Veți însuși scrisoarea mea în finea căreia ȳice ministrului, ca sę binevoiască a vedę din cele sus amintite, pozițiunea mea fatală când eu recursele noastre le privesc de foarte loiale, ęră ministrul le privesce acelea din contră“.

Reprezențațiunea lui Șaguna către puternicul ministru din Viena pörtă în cuprinsul ei caracterul energiei și apröpe al unei îndrăznețe pășiri, care după împregiurările timpului absolutistic face autorului ei tötă onórea. Nu e puțin lucru a da ministrului după repețită amânare drept răspuns un ursoriu cumulat la 11 hârtii ascernute din anul 1849 până la 1854 și a face imputare ministrului, ca, cerënd a se conforma la organisarea diecesei unor ordinațiuni și decrete învechite, comite un anachronism. „Nu mai pot avę nici o îndoială că Exelenția Vóstră“, ȳice Șaguna către ministru „când cereți acęsta dela mine identificați pozițiunea diecesei mele dela anul 1841 cu cea dela anul 1848—1854; deci nu pot sę nu o spun, că acęsta îmi vine lucru de tot strein, mai ales că eu cred că biserica din Transilvania, de care mẽ țin eu și care este creștinęscă, prin voința prea înaltă și legislațiunea augustului monarch Francisc Iosif I. s'au eliberat de cătușile antimarțiale“.

Același caracter de pășire îndrăznęță i-l pörtă suplica cea mare așternută Maiestății Sale de către Șaguna din 1 Decembre 1855, prin care autorul ei acusă pre ministrul de-adreptul la împęratul pentru-că tractęză biserica sa încă tot ca pe o biserică numai „tolerată“ voind sę-i impună restricțiunile din anul 1810 date episcopului Vasiliu Moga și impunęndu-i numirea negativă de biserică neunită și afară de aceea că la mai multe hârtii înaintate ministrului nu i-a dat răspuns ș. a. De aceea Șaguna cere în acęstă petițiune: 1. A se regula pozițiunea bisericei gr.-ort. ro-

mâne în Transilvania față de stat și celelalte biserici din țară pe baza principiului egalei îndreptățiri. 2. A se folosi pentru biserica gr.-ort. în toate actele publice numirea cea corectă și dreaptă. 3. A se regula procedura la căsătorii micste după principiul egalității de drept. 4. De asemenea a se urma cu regularea trecerilor dela o biserică la alta. 5. A se organiza consistoriul diecesan cu iurisdicțiune canonică și istorică. 6. De asemenea a se organiza seminariul după recerințele culturale și starea materială a poporului român. 7. A se regula parochiile. 8. A se regula administrațiunea și folosirea fondurilor greco-orientale. 9. A se reînființa metropolia Românilor ortodoxi.

În capitlul prim din această petițiune după un preambul istoric se dice: „Înaltul ministeriu de culte și instrucțiune precum arată unele emisuri se pare, că pornesce tot dela aceea părere, ca și când ar fi cădut numai deosebirea între națiuni mai mult séu mai puțin îndreptățite, nu însă și deosebirea între religiunile recepte și tolerate și ca și când biserica noastră gr.-orientală s'ar ține și astăzi încă de o societate numai din grație suferită, care are drepturi mai puține ca celelalte confesiuni din Transilvania. Cum ar fi altcum cu puțință că Înaltul ministeriu în mai multe ordinațiuni anumit: Înaltul decret din 12 Iunie 1854 Nr. 1046, revine tot mereu la instrucțiunea din anul 1810, la un act ce episcopul actual nici nu-l cunoște, ce de fel nu-l deobligă și a cărui origine datéză dintr'un timp basat pe sistemul vechiu al unei constituțiuni a țării, care astăzi nu mai există?

Aceea că Înaltul ministeriu tractéză biserica noastră, după cum se pare, numai ca tolerată trebuie mai dureros să ne atingă. Aici trebuie căutat și isvorul principal, din care în nex natural pornesc toate celelalte, ce ne apasă. De acolo provine, cel puțin alt motiv nu póte omul ușor afla, că la rugările, așternerile și propunerile cele multe, ce în decurs de 6 ani s'au îndreptat mijlocit séu nemijlocit la înaltul ministeriu séu că nu au urmat nici o resolvire, séu fórté târđiu și aceea mai de multe-ori nefavorabilă. Chiar și în afaceri de tot simple nu și-a luat ostenélă a învrednici pe episcopul de un răspuns ori-cât de scurt. Astfel nici până în ziua de

adi nu știu, ce s'a întâmplat cu exemplariul de lucș al manualului meu despre dreptul canonic al bisericii orientale, ce încă în luna lui Maiu 1854 l'am trimis Excelenței Sale Domnului Ministru cu rugarea a-l presenta Prea Înalt Maiestății Vóstre. O altă rugare adresată confidențial la 23 Octobre 1854 Nr. 762 la persóna d-lui ministru, în care s'au atins unul câte unul acele puncte, după a căror resolvire de mult așteptăm și cari puncte și acum forméză obiectul acestei prea umilite petițiuni maiestaticice, s'a resoltit negativ în câte-va rënduri în calea oficială de rënd după șapte luni cu decretul din 31 Maiu a. c. Nr. 16640. Deci ne rugăm: Prea Înalt Maiestatea Vóstră să Vě îndurați prea grațios a enunța, că biserica gr.-ort. în Transilvania, ca legalminte recunoscută de stat în privința pozițiunei ei față de stat și față de celelalte confesiuni din țéră să fie părtașe la aceleași drepturi și libertăți, în a căror folosință asigurată se află celelalte confesiuni și biserici“.

Punctul 9 din acéstă petițiune privitor la metropolie îl spriginesce Șaguna de astădată prin un argument, luat dela înjuria și atacul recent îndreptat contra bisericii ortodoxe prin cerculariul archiepiscopului de Făgăraș din luna lui Maiu aceluiași an, care, fiind îndreptat cătră toți Româniii fără deosebire de confesiune, susține, că prin înființarea metropoliei greco-catolice s'au restaurat vechia metropolie de Alba-Iulia, voind prin acésta să taie ori-ce speranță a Românilor ortodoxi la restaurarea metropoliei lor adevărat istorice, — și care mai departe provócă pe față pe toți Româniii la unire cu biserica apusénă sub metropolia înființată aducënd în joc chiar persóna Maiestății Sale, a cărui voință și dorință ar fi ca Româniii să trecă la unire.

E de însemnat că Șaguna făcuse încă de mai nainte remonstrațiune la guvern contra cuprinsului acelu cerculariu al noului metropolit din Blaj, prin care ceruse ca să se ia mēsuri pentru susținerea păcei și toleranței între creștinii de feliuritele religiuni; ca să i-se dea deslușire despre titulatura metropolitului gr.-catolic, care se scrie metropolit al Albei-Iuliei, când din foile publice se scie, că acest metropolit au căpătat titulatura de metropolit al Făgărașului, ca protestul dat la aceea, ca și cum prin metropolia

acésta s'ar fi restaurat metropolia nóstră veche orientală, al cărei metropolit resida la Alba-Iulia, să se aşternă Maiestăţii Sale. La acésta remonstraţiune s'a dat la 19 Iuniu 1855 Nr. 1555 Nr. pres. 4951 din partea guvernului răspuns în următoarele: Ce privesce punctul prim guvernul s'a aflat îndemnat a pune cu tot pondul în vedere domnului arhiepiscop (dela Blaj) greşala sa neertată şi vătămătoare referitor la cerculariul lui şi că a şi recercat pe acela a încungiura pe viitoriu, când se adresază către şi despre credincioşii unei biserici séu diecese, folosirea de expresiuni şi raporturi, când e vorba mai ales despre naţionalităţi, ce aparţin la deosebite confesiuni şi despre popor preste tot; de asemenea să încungiure ori ce provocare şi ori-ce alusiune ce ating în mod vătămătoriu drepturile altor confesiuni recunoscute prin lege şi cari prin urmare nu se pot suferi de puterea de stat chieamată a scuti de-o-potrivă confesiunile.

În privinţa celorlalte două puncte asigură guvernul pe Şaguna, că le va recomanda ministrului pe lângă propuneri corespunzătoare importanţei obiectelor, ca rugarea lui motivată să se ascernă Maiestăţii Sale şi în interesul linişcirii şi scutirii bisericii gr.-orientale din Transilvania să fie recomandată considerării Prea înalte. În fine guvernatorul exprimă îndestularea sa episcopului Şaguna pentru moderaţia şi tactul lui, căci s'a adresat cu tótă încrederea la regim şi nu a causat însuşi, ca asemenea procedere necorectă să dea nutremânt nou focului patimilor în inimile poporului lesne agitabil.

Ca espicare istorică a păşirii atât de îndrăzneţe a episcopului Şaguna faţă de ministrul de culte şi instrucţiune austriac contele Leo Thun serveşte următoriu pasagiu din memoriul lui Şaguna despre anul 1855:

„Pe cât eram eu de întristat pentru aceste năpăstuiuri asupra bisericii nóstre din îndemnul ministrului Thun şi al episcopului greco-catolic din Blaj, pre atât principele Schwarzenberg, guvernatorul Ardealului au vădut cum-că purtarea ticălosă a ministrului Thun este de tot contrară intenţiunii Maiestăţii Sale şi a ordinaţiunilor lui. Guvernatorul în vara anului acestuia, vrënd să călătoréscă la moşile sale în Boemia m'au cercetat şi vorbind despre funcţionarea volnică a lui Thun îmi dicea, ca să-l pârăsc

împăratului. Eu i-am răspuns, că și însu-mi m'am gândit ca să fac asemenea pas, dar prea cu greu îmi vine a ridica la Maiestate pâră asupra unui ministru în acest timp esttraordinariu și altele. Schwarzenberg au încuviințat nedumerirea mea ȃicând, că dênsul speréză la audiență privată, când Maiestatea după obiceiul seu va întreba de mine, i se va da ansă a se esprima cătră Maiestate despre gónele, cu care ministrul Thun tractéză trebile nóstre bisericesci și școlare. Prilegiul acesta, după care Schwarzenberg pândea, i-s'a dat la o vênătoare, la care Maiestatea l-au chiebat în Ischl, unde Maiestatea ostenit fiind au șeđut pe un trunchiu, chieamând la sine pe Schwarzenberg și întrebându-l de mine. Acum Schwarzenberg au împărtășit Maiestății Sale, tractamentul cel plin de ură contra bisericii nóstre și persóna mea, adăugând că eu nu mai sciu, ce să fac și că ași vrea să-l pârăsc Maiestății Sale pe Thun, dară nu mă încumet. La acésta respunse Maiestatea lui Schwarzenberg, că tot ce-mi jace la inimă să pun pe hârtie în formă de recurs, apoi să-l dau guvernatorului spre ordinare și acesta să-l ascérnă Maiestății Sale. Schwarzenberg intorcându-se la Sibiiu dela concediu — Urlaub — mi-a împărtășit acestea și eu nu am întârđiat a compune recursul, care guvernatorul pe lângă opiniunea sa favorabilă l-au înaintat la Maiestate, Înalt Carerele, după ce au vęđut cuprinsul recursului meu, au dojenit pe ministrul Thun și de atunci el se purta față de lucrările nóstre bisericesci și școlare, ceva mai delicat dar tot cu dușmănie.

Cât de mult au crescut din ȃi în ȃi turbarea ministrului Thun în contra ortodoxiei nóstre se vede lămurit din o hârtie a lui cătră guvernul ardelean, în care numesce biserica noastră „Verrottetes Schisma“. Guvernatorul principe Schwarzenberg¹⁾ i-au respuns

¹⁾ Despre persóna lui Schwarzenberg se esprimă Șaguna în următorul mod: În locul lui Wohlgemuth s'au denumit principele Carol Schwarzenberg marschal-locotenent de guvernator militar și civil al Ardealului, carele au documentat cătră toți, mari și mici un tractament uman și nobil. Ad latus lângă guvernator s'a denumit Bordolo, un bărbat 'cu inima cea mai bună și cea mai dréptă pentru naționalitățile apăsate și cu inima cea mai milósă de a ajutora și mângăia pre vęduvele sęrace, și pre orfanii fără deosebire de națiune și confesiune“. (Memoriul înedit despre anul 1854). Din recunoscință pentru spriginul dat în cauzele bisericii ortodoxe române în timpurile de atunci atât de critice, Șaguna i-a ridicat lui Schwarzenberg în grădina archiepiscopéscă un monument de bronz simplu dară frumos.

ministrului, séu mai bine icend, i-au trimis lui un respons nfrunttoriu“.¹⁾

Caracteristic pentru regim remne i faptul, că după anul 1860, vedend el că cestiunea nfiinarii metropoliei române, după-ce Majestatea Sa si dadu odată cuventul seu favoritoriu, se pote numai amâna, dar nu i zădărnici, — căuta a micora efectul i însemnătatea culturală a unei metropolii, prin aceea, că facu întrebarea Românilor, nu cumva ar fi mai bine i corespondtoriu mpregiurrilor ca în loc de o metropolie românescă se se nfiineze mai multe d. e. una în Transilvania, una în Bănat, alta în Bucovina, voinde prin acesta se mpedee întrunirea tuturor Românilor ortodoxi sub o ierarhie autonomă. Românii din parile Transilvane-Ungarice i ale Banatului, privind cestiunea unei metropolii române din punctul ei mai înalt de vedere, ra nu numai ca un mijloc de a satisface ambiiunii personale, a unui seu altui arhieru, se declară pentru o metropolie comună a tuturor Românilor ortodoxi din Austro-Ungaria. Numai fraii bucovineni cadura jertfă machinaiunilor i intrigelor streine, precum se va vede mai jos.

3. Biserica romano-catolică i cea română-unită. ntre cele 16 puncte ale cererilor Românilor formulate în edinta a II-a a adunării naționale din Blaj dela 15, 16, 17 Maiu 1848 punctul 2 e de următorul cuprins: „Naiunea română pretinde, ca biserica română, fără deosebire de confesiune, se fie i se remn liberă, independentă de ori i care altă biserică, egală în drepturi i folose cu celelalte biserici ale Transilvaniei. Ea cere restabilirea metropoliei române i a sinodului general anual, după vechiul drept, în care sinod se fie deputai bisericesci i mirenesci. n acelai sinod se se alega i episcopii romnesci liberi prin majoritatea voturilor, fără condiiune“. Acest punct de cerere să asternut mperatului dinpreună cu celelalte puncte prin o deputaiune alesa de nsai adunarea națională. Cetind cine-va acest punct de program, ar puté crede, fiind vorba în tot locul de „biserica română“ i de restabilirea „metropoliei române“, că Românii erau nelei, ca de aici încolo toi, uniți i ortodoxi

¹⁾ A se vede în coleciunea actelor pag. 155. Nr. 60.

să formeze o biserică cu o ierarhie și o metropolie. Cum au priceput însă o parte și cealaltă, lucrul acesta rămâne îndoios și aproape neînțeles. Credința noastră în privința acesta este, că formularea neprecisă a punctului acestuia este produsul entuziasmului național, care făcea să dispară pentru un moment susceptibilitățile confesionale, necutezând nimenea nici a le atinge pentru a nu turbura inimile.

Se poate presupune însă, că fie-care parte își avea rezervele sale tănuite. Cum-că Românii gr.-ort. și-au cugetat sub o metropolie română numai metropolia ortodoxă rezultă de acolo, că episcopul Andreiu Șaguna îndată s'a pus pe lucru a esopera metropolia istorică a Românilor ortodoksi în legătură cu emanciparea de sub ierarhia sârbescă. Numai când ajunse cestiunea metropoliei a se pune în lucrare se deșteptară mulți din somnul dulce, ce-l produse visul de aur al unei metropolii pentru toți Românii ort. și uniți. Probă despre acesta aflăm în o epistolă, ce o-a scris Gavriil Muntean către A. Tr. Laurian, din Sibiu cu datul 28 Martiu 1850. ¹⁾ Că Românii uniți nu numai și-au cugetat sub metropolia română o metropolie a uniților, dară prin acea metropolie au căutat să aște un mijloc a trage pe toți Românii ortodoksi la unire, se poate vedea din următoarele fapte istorice. În timpul vacanței episcopiei unite din Blaj cu puțin înainte de întregirea ei în anul 1850 Septembrie 30 unul dintre candidații la episcopie

---

¹⁾ Frate Laurian. Noi am încheiat aseră pe la 9^{1/2} ore sinodul deschis la 12 (24). Karabeț, imputernicitul împărătesc comisariu pentru organizăciunea tribunalelor din Ardeal, a figurat de Mutus regius în Sinod. Din conclusele Sinodului mai însemnate sunt: Mitropolitul și garanția naționalității române în general și privind la împrejurările trecute ale Transilvaniei în specie. Pe baza petițiilor eșite din diversele adunări române și subșternute la deosebite date ministeriului, am cerut un metropolit român. După cum stăm astăzi, după pașii fraților Blăjeni și a tendenței unora din frații uniți (aduți aminte de cuvântul canonicului Sălăgeanul rostit cu ocaziunea instalației arhiepiscopului de Strigon, în care acela îl numește metropoliitul nostru) pricepi, că cererea Sinodului nu e în înțelesul petițiunei adunării cei dela Blaj din Mai 1848, spre a dobîndi un metropolit preste toți Românii; împrejurările sunt așa acum ca se năzuim a fi o națiune despărțiți în două religii, și să ne silim și unii și alții a ne emancipa și de Sârbi și de catolici. Uniții se ceră și ei metropolit, care după dreptul istoric cel canonic, după actul Uniunii nu li se poate denega. Dar decât ei în contra actului Uniunii, tot vor să se bage în c... Papistașilor, cum se vede din pașii unei partide, atunci ce să le faci: volenti non fit injuria. Convorbiri literare anul XXXIII Nr. 7.

Alexandru Sterca Șuluț, vicar al Selagiului, carele prin alegere și numire și ajunse episcop și mai târziu metropolit, făcù episcopului Șaguna propunerea, să primescă a fi metropolit unit, făcând să trecă la unire și Români gr.-or., ceea-ce Șaguna hotărît i-a refusat, — documentând, că el nu din ambițiune personală, ci din adâncă convingere și pentru binele poporului român a lucrat cu atâta însuflețire.

Considerând alte lucruri, ce se petreceau pe delaturi în cauza metropoliei române, abia pôte crede cine-va, că vicariul Ales. St. Șuluț, care mai umbla și pe la Viena, ar fi făcut acéstă propunere lui Șaguna fără inspirație de sus, adecă dela ierarchia apusénă care ținea biserica unită ca și o mamă copilul pe brațe, îngrijind să crească măricel, și fără inspirație chiar dela regim, mai ales, că acest episod se potrivește de minune cu altul, întêmplat la 7/19 Septembrie 1857, când Șaguna, prezentându-se la ministrul de culte, contele Thun, acesta într'un discurs mai lung dîse între altele lui Șaguna, că greșesce când pretinde pentru biserica gr.-ort. aceleași drepturi, cari le are biserica apusénă, pentru-că neavënd papă și un centru al bisericii, nu pôte da aceea garanția stăpânirii împărătesci, care o dă biserica apusénă ș. c. l. apoi dîce mai departe: mă mir, că nu recunósceți pe papa, ceea-ce mult ar înlesni lucrul și propriaminte totul ar fi o cestiune de onóre, cu tóte acestea eu sunt tolerant s. a. s. a.¹⁾

Autorul broșurei întitulate: „Die Rechte der romanischen Nation gegen die Angriffe der Sachsen“, redactate în Viena anul 1850 de un român învêțat, precum se vede greco-catolic, simțind vînturile, ce bat în sferele guvernamentale, unde era aplicat ca angloiat, după-ce apără cu bravură cauza națională și cea bisericescă a unei metropolii române, cerute de Șaguna pentru Români ortodoxi, — dă pe față și unele simțeminte particulare ale sale, susținënd, că atât Români gr.-ort. cât și cei uniți au dreptul la metropolie, că aceea ar puté fi separată pentru fie-care parte, dară și comună pentru Români gr.-ort. și uniți, fiind neînsemnată

¹⁾ A se vedea „diarul lui Șaguna“: în „Documente pentru limbă și istoriă“, Tom. I. pag. 318 de Dr. Il. Pușcariu.

deosebirea între ambe biserici, cari mărturisesc un simbol al credinței, au aceleași taine și instituțiuni bisericesci; totă deosebirea stând numai în interpretarea unor dogme; ambe biserici au același rit, disciplină bisericească și drept canonic; ambe recunosc aceleași sinóde ecumenice; aceleași patriarhii ecumenice; ambele recunosc primatul papei cu mică distincțiune „honoris vel dignitatis“. Cine nu ar mulțami prevedinței, decât ambe biserici s'ar unifica?“

Adevărul cuvintelor din urmă nici un Român cu inima la loc nu-l poate contesta. Durere însă, că nu stă și adevărul premiselor, că deosebirea între ambe biserici ar fi atât de neînsemnată, de aceea eșind aceste enunțaiuni din péna unui bărbat erudit, nu se poate crede alta, decât că ele sunt séu eflucul unui entusiasm național, care se ridică preste subtilitățile teologice, séu că sunt glasul sirenic cunoscut la adresa poporului român mai nepriceput ca să-l confunde, ademenescă și predisună pentru unire.

În anul 1850 când Șaguna lucra cu înțetire pentru reînființarea metropoliei române, érá scaunul episcopiei unite din Blaj, prin abdicarea silită a episcopului Ioan Lemenyi, era vacant, episcopatul catolic întrunit la Strigoniu a aflat periclitată unirea, decât s'ar realiza o metropolie ortodoxă pentru Români; de aceea luând refugiu la cele mai cutezătoare calumnii asupra lui Șaguna și asupra bisericii ortodoxe române din Transilvania, primatele din Ungaria prin un emis pastoral din 15 Iuliu 1850 Nr. 1308, îndreptat către episcopia română unită a Făgărașului, deplânge sórtea acestei episcopii, în care 300 de preoți uniți au fost omorîți prin Români gr.-ort. și multe pagube s'au causat prin furia acestora, cari au devastat bisericile unite, au prădat averile și șcólele le-au dărâmat. Decă la sinodul episcopilor din Strigoniu nu ar fi participat și episcopul român Szilagyî ar puté cine-va să atribue acéstă „minciună piramidală“ cum o numesce Georgiu Barițiu¹⁾, unei ignoranțe fără sémân; așa însă, ori-cine trebué să consimtă cu judecata numitului istoric, tot la acel loc aplicată asupra acestui

¹⁾ Istoria Transilvaniei Tom. II. pag. 655.

fapt nedemn pentru un sinod episcopesc, că „răutatea și perfidia ómenilor, nu cunósce margini și nu scie de nici o rușine“.

De altă parte se mai scie, că biserica unită, mai ales fiind-că episcopia era văduvită, afară de petițiunile generale făcute de toți Români gr.-ort. și uniți pe basa concluseror adunării din Blaj, nu făcuse nici un pas pentru o metropolie a sa până în ajunul alegerii de episcop. Atunci aflându-se la Viena în deputațiune în cauza alegerii de episcop, patru bărbați de frunte anume: Timoteiu Cipariu, A. T. Laurianu, Ioan Maiorescu și Simion Bărnúțiu au întreșut în cererea lor un pasagiu privitor la o metropolie pentru Români uniți¹⁾. Acéstă cerere convenea atât influentului episcopat catolic, cât și regimului ultramontan, pentru-ca prin resolvirea unei metropolii pentru uniți se închidă calea înființării metropoliei pentru Români gr.-ort. Suplica s'a dat în 5 Septembrie 1850 și cu datul de 12 Decembre aceluiași an, — așa dară după trei luni — urmă nu numai activarea unei metropolii unite, numite de Alba-Iulia, dar și înființarea episcopiilor unite nouă dela Gherla și Lugoj. „Acésta“, ȃice istoricul Georgiu Barițiu „căđú de astă dată bieților uniți mură în gură, fără multă ostenélă, căci cine era să alerge în interesul bisericii lor, până în Decembre 1850?²⁾ apoi, ca și când ar fi picat o bombă în mijlocul unei adunări de ómeni, așa efect avu între Români aceea decisiune prea înaltă! Pentru-ce nu și nouă? putea să întrebe pe ministru episcopul Andreiu séu ori care alt Român ortodox“.³⁾ Cu adevărat „pentru-ce nu și nouă“? va răsuna în tóte vécurile în istoria bisericii ortodoxe române echo din glasul setos după dreptate al episcopului Andreiu, care împreună cu cei mai distinși bărbați Români de confesiunea gr.-ort. avu încă 14 ani de luptă până la realizarea metropoliei și pentru Români ortodoxi.

Étă cum caracteriséză Eugen de Friedenfels⁴⁾ faptul acesta: „Ca o semnătură a timpului e că încă în decretul prea înalt din

¹⁾ A se vedea magazinul ist. pentru Dacia Tom. III, făscióra I. pag. 85—88 și Die Romänen der österreichischen Monarchie, drittes Heft pag. 98—102.

²⁾ Istoria Transilvaniei Tom. II. pag. 736.

³⁾ Tot acolo pag. 735.

⁴⁾ Joseph Bedeus von Scharberg: Beiträge zur Zeit-Geschichte Siebenbürgens, von Eugen von Friedenfels. II. Theil pag. 193—194.

12 Decembre 1850 s'a încuviințat înființarea unei arhiepiscopii greco-catolice la Alba-Iulia și a două episcopii greco-catolice subordonate aceleia, la Gherla în Transilvania și la Lugoj în Bănatul Timișan, care din partea guvernamentului s'a adus simplu la cunoscință prin nota din 22 Februarie, nu tocmai spre mulțumirea generală.

Cu câțva timp mai înainte deja începuse episcopul gr.-ort. Andreiu Șaguna în deosebite recurse, a documenta existența istorică a unei metropolii române gr.-ortodoxe în Transilvania și dreptul ortodoxilor asupra ei, cerând restaurarea ei.

Însă în timpul acela al curentului hiperultramontan, o astfel de dorință nu putea avea prospecte de vre-un rezultat din cauză, că era îndreptată tocmai în contra unirii bisericii grecesci cu cea romano-catolică susținută de iesuitismul Romei și în chipul acesta în adevăr prin ridicarea și organizarea mai solidă a bisericii grecesci ortodoxe, putea să păgubescă uniunea, carea în inimile și simțul poporului mai puțin era înrădăcinată. Acel curent hiperultramontan s'a introdus dela aducerea concluzelor pentru restaurarea libertății bisericii romano-catolice și a tot crescut până la încheierea concordatului mult discutat cu curia romană. Din contră același mijloc, care zelosul reprezentant al ortodoxiei îl puse în mișcare pentru consolidarea acesteia, cu viclenia fû apucat, ca prin organizare severă, estindere și prin pretinderea tradițiilor istorice în favorul metropoliei unite, să ridice și să întărească elementul chiar contra ortodoxiei grecesci. Acesta a fost o dispozițiune de tot greșită, pentru-că de-oparte fără nici un scop s'a impus statului spese mari, de altă parte au scăzut tare simpatiile pentru Austria, la majoritatea Românilor din patrie, cari tot se țin încă de credința strămoșescă și și în principatele române vecine a trebuit prin acesta să se strice și mai mult dispozițiunea simțemintelor pentru regimul nostru“.

Apoi ca notă sub liniă scrie Eugen de Friedenfels următoarele: „Șaguna, care, natural, prin rezultatele bisericii greco-catolice fû provocat la înnoită activitate, a continuat fără încetare a realiza dorințele sale, până când în sfârșit după ani, sub ministrul Schmerling

i-a succes să realizeze înființarea unei metropolii ortodoxe“. George Barițiu voind să netezescă încât-va machinațiunile ultra-montane, prin cari s'au dat o nouă lovitură bisericii române ort. din Transilvania și Ungaria și s'au produs multă amărăciune între Români ortodoxi și o justificată indignațiune pentru Șaguna, care sëmănasă pentru ca alții să secere, înfruntă aspru aceste observări istorice ale lui Friedenfels. ¹⁾

Destul că cu înființarea metropoliei române unite, cauza metropoliei Românilor gr.-orientali a intrat într'o stagnațiune de 10 ani până în anul 1860, deși episcopul Andreiu nu a încetat a înnoi rugările sale la Împăratul și ministrul.

Înființarea metropoliei unite ar fi avut pentru biserica ortodoxă română urmări păgubitoare nu numai pentru denegarea înființării a unei metropolii și pentru Români ortodoxi sub cuvânt, că cererile Românilor ar fi aflat îndestulare, — dară și prin agresiuni aperte din partea ierarchiei unite, îndreptate contra linisicei sufletești religioase a Românilor gr.-ort., decât energiei episcopului Șaguna nu i-ar fi succes a înfrâna acele porniri agresive.

Îndată după înființarea metropoliei unite, dară mai ales după numirea de metropolit unit de Alba-Iulia a lui Alexandru Sterca Șuluț urmată abia în anul 1855, esmite acesta cu datul 9/21 Aprile Nr. 299 un cerculariu, în care aducând la cunoștința clerului și poporului numirea sa de metropolit țice că „Maiestatea Sa doresce înflorirea și lățirea unirii cu apostolicul scaun al Romei“, apoi adresându-se către națiunea română și către clerul român chiamă pe toți la unire, folosind cuvântul acesta în mod ecuvoc, când țice: „Mântuitorul nostru Iisus Christos încă s'a rugat pentru unirea tuturor țicând la Ioan XVII „Părinte sântă păzesce-i pe ei, ca să fie una precum și noi suntem“, apoi mai jos: „Iisus Christos a trimis pre sântul său Spirit preste apostoli și învățaceii săi, pre cari pre toți i-a chiebat într'o unire“. Dispune mai departe a se ruga în biserici „pentru tótă națiunea română, ca spiritul sânt să o lumineze pre ea, ca să se unescă sub un cap bisericesc“.

¹⁾ A se vedé: „Părți alese din Istoria Transilvaniei“, Vol. II. pag. 737—738.

Pentru caracterisarea stărilor grele, sub cari a gemut biserica ortodoxă în timpul absolutismului austriac servescă următoarele casuri:

„În vara anului 1850, dîce Șaguna în memoriul seu inedit, primatele Scitovsky conchiemà la Strigon pre episcopii catolici de ritul latin și grecesc, unde s'au tractat între altele și despre lățirea uniunii confesionale cu Roma și despre ridicarea încă a două eparchii greco-catolice române. Primatele Ungariei a adus tréba ierarhiei greco-catolice până acolo, încât în 18 Novembre 1850 s'au ținut cu întrevenirea lui și a lui Erdelyi, episcopului gr.-catolic, la ministeriul trebilor interne Bach și ministrul de culte contele Thun o conferință, în care s'a decis înființarea nouelor episcopate dela Lugoj și Gherla și înființarea metropoliei din Alba-Iulia pe partea greco-catolicilor. Înțelegênd eu aceste curse, cari au fost îndreptate cu deosebire spre stricarea bisericii nóstre în Bănat, căci acolo confrății nostri naționali și coreligionari erau fôrte nemulțămîți cu episcopii lor sêrbi, am împărtășit sinodului nostru episcopesc lucrarea și rezultatul acestei conferințe ministeriale și am atras atențiunea chorului nostru episcopesc asupra primejdiei, ce amenință biserica, din partea nou creândeii episcopii gr.-cat. dela Lugoj; însê frații de o religiune, dară nu și de una naționalitate, nu au vrut sê pricépă ceea-ce le dîcea lor vocea bisericii, ci au rēmas înpetriți față cu interesele lor materiale.

Durerile inimei mele, ce mi-au cășunat machinațiunile ultramontanilor și egoismul episcopilor sêrbi, tot mai mult erau pentru mine săgetătore, pentru-că înțelesesem, că ultramontaniscii au în Ardeal și Bănat organele lor, cari clerul și poporul nostru îl amăgesc cu minciuni și seduceri próste. Despre mine au lățit vestea acești ómeni slabi, că nu mă voiu mai întórce la Ardeal, ci voiu căpăta altă eparchiă“.

„Până la ce extremitate au mers tendința ultramontanilor față cu biserica nóstră se documentéază din scrisórea vicariului Sela-giului Alexandru Sterca Șuluț din 14 Iuliu 1850, în care îmi vestesce că are sê-mi împărtășescă lucruri mari, cari de ocamdată trebuie sê remână în secret și numai după aceea au sê vie și la arătare.

Eu nu puteam crede ochilor pentru cuprinsul acestei epistole, căci eu cât o ceteam cu mai mare atențiune, cu atât mă convingeam mai mult, că ultramontanii 'și-au pus în cap să mă câștige pentru scopurile lor. Atențiunea mea era neadormită cătră aceste machinațiuni, dară și cătră purtarea regimului vienes, sciind, că ministrii Bach și Thun sunt uneltele órbe ale ultramontanilor. Alexandru Sterca Șuluț, petrecând în Viena ca candidat de episcop greco-catolic din Blaj și cercetându-mă într'o séră m'au întreat, că primit-am eu epistola lui din 14 Iuliu? la care i-am răspuns, că o am primit, dară nu o am priceput. După aceea a început el a comenta epistola sa și a-mi dice: că fericirea națiunei nóstre se póte ajunge numai atunci, decă tótă națiunea se va uní cu Roma și că astfel i-au vorbit lui toți ministrii și fiind-că scie că eu sunt naționalist bun și bărbat capace de o acțiune mare, pentru aceea mă rógă, ca să trec la uniune cu Roma și atunci voiu fi metropolit al Albei-Iuliei etc. Eu am ascultat până la finea logicei sale și cu dispreț i-am răspuns, că eu nu-mi schimb religiunea strămoșescă pentru un tăer de linte, de altă parte am început a mă convinge, că ministrii vienesi nu cunosc problema lor, decă se ocupă cu machinațiuni ultramontane și prozelitice și că vai popórelor din monarhia austriacă pe lângă astfel de ministri“.

Episcopul, mai târziu metropolitul din Blaj, Alexandru Sterca Șuluț sub conducerea regimului vienes și a primatului Ungariei au fost în anii dintâiu ai pastoriei sale agresiv față de biserica ortodoxă provocând, prin cercularele sale la denumirea sa de episcop și apoi de metropolit îndreptate cătră toți Românii la unire cu Roma și reclamând cu tótă ocasiunea prerogativele bisericii unite față de cea ortodoxă română, precum a fost în timpul de asuprire al acesteia, dreptul a eda cărți bisericesci pentru bisericile greco-orientale române, protestând în contra înființării tipografiei la episcopia din Sibiiu, care avea să tipărescă cărțile bisericesci necesare pentru diecesă. Purtarea acésta netolerantă a episcopului din Blaj, care episcopul Șaguna din Sibiiu pe lângă tóte împregiurările nefavorabile ale bisericii sale, sciù cu mult succes să le

înfrâneze prin multe plângeri de-adreptul la Maiestate, au produs frecări și desbinări păgubitoare între Români. ¹⁾

4. Greutățile interne. Metropolia Românilor ortodoxi din Ungaria în fața atâtor factori contrari ei, nici când nu s'ar fi înființat, decât bărbații conducători nu ar fi priceput să folosescă momentele favorabile în situațiunile politice, ce s'au format. Causa metropoliei a trebuit prezentată la tron și la regim ca o cauză și dorință a tuturor Românilor ortodoxi din Austro-Ungaria și ca o condițiune neapărată pentru desvoltarea culturală a poporului român. Aici zace un merit principal al episcopului, mai târziu metropolitului Andreiu, că toate lucrările și petițiunile, îndreptate la locurile mai înalte, le basa pe decisiunile sinódelor eparchiale, pre consensul celorlalte episcopii române și pre aderența întregii inteligențe române de confesiunea gr.-orientală. Prin procederea acésta înțeleptă nu numai s'a dat cauzei gravitatea cuvenită, dar episcopul Șaguna s'a sciut îngrădi în contra insinuărilor banale din partea contrarilor, cari, ca să slăbescă argumentele obiective, susținute în favoarea metropoliei, se încercau a presenta înființarea metropoliei ca o cestiune de ambiție a lui.

Nu era lucru ușor a intra în pertractări cu episcopiile și cu episcopii, cari stând sub ierarchia sêrbescă nu aveau simțemântul limpedit din punctul de vedere național, nici aceea credință classică în sânta cauză a bisericii, carea face și munții a-și schimba locul lor. Acésta nu se referă numai la eparchia bucovinénă și la episcopul ei de atunci, Eugenie Hacman, ci chiar și la episcopii din eparchia Aradului, care era un punct principal de operațiune pentru ajungerea scopului. Despre episcopul Aradului Gerasim Rațiu, care fiind bolnăvicios, tocmai când se lucra mai intețitor pentru me-

---

¹⁾ Cu referință la spiritul ce domnea în Blaj încă înainte de instituirea lui Șuluț de episcop, serie Ioan Maiorescu din Viena în anul 1850 către Șaguna următoarele: „de altă V'ași mai ruga pentru diferințele, ce aușim din toate părțile, că se nasc între uniți și neuniți pentru orbia Blăjenilor; V'ași ruga să Vê puneți totă înțelepciunea în lucrare, ca să nu se facă răul mai mare, mulțămindu-Vê deocamdată cu aceea, că toți Români cei buni, uniți și neuniți, cunosc, că pétra scandelei vine dela Blaj și nu dela Sibiiu. Pe domnul Șuluț îl tot așteptăm să vină, nu scim unde e. Numai până la eșirea statutului Ardealului de s'ar puté susține înfrățirea între Români, căci apoi nu ne mai temem de nimica; atunci blăjenii nu vor mai puté machina după placul lor“.

tropolie, reposă curând după sinodul eparchial din Arad, ținut în anul 1850, se spune, că în starea debilă a lui visa de o metropolie în Arad și altă metropolie în Sibiiu; de unde se vede, că el privea metropolia de o distincțiune personală a episcopilor, de care ar fi dorit și el să se împărtășească. Șaguna la astfel de ómeni nu le putea răspunde altcum, decât cu cuvintele lui Christos: „Nu sciți ce cereți“. Cu Procopiu Ivacicovici, următorul lui Gerasim Rațiu, în scaunul episcopesc sta lucrul și mai rău. El, deși era după fire un bărbat bun și blând, însușiri, cari l-au ridicat mai în urmă, până la scaunul de patriarch sêrbesc în Carloviț, totuși pentru cauza română era de tot dificil. Român de nascere, dar crescut cu Sêrbii și între Sêrbi, nu se scia nici când înspira, cu atât mai puțin entuziasma pentru cauza metropoliei române. El vorbea, scria, se ruga la altar mai bucuros în limba sêrbescă. Se afla mai bine între Sêrbi și concrescut cu ei, nu putea cuprinde, că e posibil, ca Românii să se pótă vre-odată emancipa de Sêrbi. Numai fiind-că era în fruntea unei eparchii române, încungiurat de inteligență română, fù adus și el la conlucrare.

Șaguna trebui să tracteze cu el cu multă prevenire, ca să-l câștige pentru conlucrare. Mai întâiu i-a promis, apoi i-a și încuviințat ca după desfacerea de Sêrbi, patru protopresbiterate, dintre cele mai mari, cari erau destinate să formeze o eparchie nouă cu reședința în Timișóra, să se încorporeze la eparchia Aradului. După mórtea metropolitului Andreiu, ajungând Ivacicovici metropolit al Românilor, numai $\frac{3}{4}$ an a rămas în acéstă calitate și apoi trecù în anul 1874 la Sêrbi ca patriarch; astfel se adeveri și la el acsioma: „naturam expellas furca, tamen usque recurret“.

Față cu astfel de elemente nesigure, a aflat Șaguna în inteligența mirenescă un rađim puternic. Frații Mocsonyi, apoi Gozsdu, Babeș ș. a. sunt a se numi între cei dintâi fruntași români din Ungaria, cari au binemeritat pentru metropolia restaurată.

Metropolia română după planul contemplat de Șaguna avea să cuprindă pre toți Românii din Austro-Ungaria, avea adecă să se estindă și preste eparchia Bucovinei.

Episcopul Bucovinei Eugenie Hacman fiind provocat în anul 1849 de patriarhul sârbesc Iosif Raiacici a-și da părerea asupra înființării unei metropolii române cerute de episcopul Șaguna cu datul 6/18 Iuliu al aceluiași an 'și-a dat părerea în favórea aceleia. După părerea lui fiecare biserică recunoscută după lege are dreptul să-și reguleze, administreze independent afacerile sale după prescisele și observanțele bisericii nóstre. Tóte comunitățile creștine, dimpreună cu preoții lor stau sub un episcop al lor; episcopii sub metropolit și toți metropoliții sub patriarhul lor. Ierarhia bisericească astfel grupată, e compatibilă cu respectarea de lipsă a deosebitelor naționalități, fără a atinge unitatea esențială în cele dogmatice și fără pericol de desbinare în biserică. Metropolitiții au fost din timpul mai vechiu împărțiți după deosebitele popóre și naționalități. Sub ei steteau episcopii lor naționali aleși, de óre-ce instituțiunile, cari țintesc la cultura comunităților bisericesci și a clerului, numai atunci sunt respectate după cuviință, decât sunt încredințate conducerii episcopilor și metropoliților naționali. De aceea și organizarea ierarhiei Românilor din Austria reclamă un metropolit național al ei cu episcopii ei sufragani români, din eparchiile unde Români sunt în preponderanță. Pe când până aci episcopul Bucovinei e corect în răspunsul seu și conglăsuitoriu cu vederile episcopului Șaguna, care făcuse pașii cei dintâi la patriarhul sârbesc în cauza despărțirii ierarhice, pe atunci se abate dela adevărul istoric, când susținând în principiu necesitatea unui patriarh comun pentru Români și Sârbi, revindică metropolitului sârbesc acest drept ca și unui locoțiitor al patriarhului din Constantinopole.

Trecând preste conferințele episcopatului gr.-or. din Austro-Ungaria ținute în Viena la anul 1850, în care episcopul Hacman puțin a spriginit pe Șaguna în cauza emancipărei bisericii române de sub ierarhia sârbescă, în anul 1860, când de nou se reluă firul lucrărei pentru o metropolie românescă, fiind poftit episcopul Hacman de episcopul Șaguna la conlucrare și spriginire, acela se arată de tot schimbat în păreri față de vederile sale din 1849. Episcopul Bucovinei o singură dată se arată solidar cu ceilalți

Români în cestiunea regulării referințelor bisericesci, față de ierarhia sârbescă. Acesta s'a întâmplat în conferințele comune ale Românilor cu Sârbii la 28 Iunie 1860, unde Sârbii cu patriarhul în frunte țineau morțiș la centralisarea trebilor bisericesci, pe baza privilegiilor nației sârbesci, față de care Români: Șaguna, Hacman, Mocsonyi, Petrino (la propunerea lui Mocsonyi) pretinseră coordinațiune în cele bisericesci cu Sârbii și ținerea unei „adunări bisericesci obstesci“ cu deputați, preoți și mireni din toate eparhiile ortodoxe din Austro-Ungaria în proporție cu numărul populațiunei. ¹⁾ Nepotându-se înțelege Români și Sârbii, patriarhul sârbesc așternu la împăratul o petițiune, prin care cere între altele subordinarea episcopilor românesci metropoliei Carlovițiene: érá Șaguna, Mocsonyi și Petrino înțelegând despre acesta au dat și ei la 11/23 August Maiestății Sale în audiență privată, o petițiune de cuprins contrar celei sârbesci și despre acesta episcopul Șaguna pe lângă scrisórea sa din 12/24 August ²⁾ încunosciiintéză și pe episcopul Bucovinei, care se depărtase, poftindu-l a-și da consimțemântul. Cu datul 26 Septembre 1860 st. v. se adresă episcopul Șaguna de nou cu o scrisóre cătră episcopul Bucovinei poftindu-l la o bună înțelegere în privința celor de lipsă în urma resoluțiunei împărătesci favorabile din 27 Septembre 1860 față de lucrările unui sinod comun în Carloviț. ³⁾

Episcopul Hacman în răspunsul său dela 14/26 Sept. 1860 datat așa dar cu o ȃi înainte de ce Maiestatea Sa la petițiunea Românilor resolvéză, că nu este neaplicat înființării unei metropolii, — deși descopere că s'a bucurat și ar consimți cu pașii făcuți, totuși sulevéză unele cestiuni neoportune, cu tendință vedită de a complica și împedeca în altă formă cauza înființării metropoliei române. Astfel de cestiune era, ca pre patriarhul sârbesc, și după înființarea unei metropolii ortodoxe române ar trebui să-l recunóscă ca cap pentru unitatea bisericescă; apoi că s'ar intenționa,

¹⁾ A se vedé ȃiarul lui Șaguna din anul 1860 în „Documente pentru limbă și istorie“ de Dr. Pușcariu, Tomul I pag. 331—333.

²⁾ Tot acolo pag. 339—340.

³⁾ A se vedé epistola în actele sobórelor bisericesci greco-orientali din Ardeal din anii 1850 și 1860 pag. 95—99.

ca din fondul religios al episcopiei bucovinene să se ajutore și celelalte episcopii sârbesci și românesci, la cea-ce el este cu totul în contră. Șaguna disgustat de acest răspuns șovăitoriu, descopere părerile sale cu datul 6 Octobrie 1860 episcopului Hacman, basate pe dreptul canonic în privința unui cap bisericesc reclamat de acela pentru ambe bisericile, care cap este însuși Domnul Iisus Christos; de unde urmază că Românii nu au trebuință să mai aibă de cap bisericesc pe patriarhul sârbesc.¹⁾

Tendențele separatistice ale episcopului Hacman din Bucovina eșiră la ivelă tot mai mult cu cât cauza înființării metropoliei române progresa spre deslegare. Sub titlul „Dorințele dreptcredinciosului cler din Bucovina în privința organizării canonice a diecesei și a ierarhice sale referinți în organismul bisericii ortodoxe din Austria“ a apărut la începutul anului 1861, o broșură, în care se cere ridicarea eparchiei bucovinene la rangul unei metropolii pe motivul, că această episcopie dispune de mijloce materiale și nu trebuie să facă colecte²⁾ séu datorii, nici a însărcina statul séu pre alt-cineva spre a înzestra metropolia și a o păstra în vaza cuvenită, că au biserică catedrală măreță și în scurt vor avé și o reședință archierescă corespundătoare, că au un seminarium bine organizat, un cler cult și bine înzestrat, au trei mănăstiri pentru archimandriți, protosinceli, archidiaconi, au o nobilime alésă și titlu istoric pentru metropoliă în vechia Suceava ș. a. Clerul bucovinén cere metropolia lor proprie, pentru că nu vor ca ori Carlovițul, ori Alba-Iulia, decât s'ar restaura aici vechia metropoliă, să le impună jugul dependenții ierarhice, pe care până atunci nu l'au avut.

În legătură cu înființarea metropoliei bucovinene, și în lipsa de mai multe episcopii, cari să se țină de ea, cer instituirea a doi episcopi titulari, unul care să presideze în consistoriu, și altul ca

¹⁾ A se vedé: „Documente pentru limbă și istorie“. Tom. I. pag. 340—345.

²⁾ Episcopul Hacman din eparchia Bucovinei, care dăruise statului din fondul religios un milion floreni și 50 mii fl. m. c. pentru spitalul catolic din Ierusalim, când s'a adresat episcopul Șaguna la aceea eparchiă după un ajutor pentru zidirea bisericii catedrale, care nici astăzi nu e ridicată spre marea umilire a metropoliei noastre, a trimis pe calea guvernului drept ajutor suma de 3 floreni, carea Șaguna refusându-o, a trimis banii înapoi érá prin guvern.

coadjutor întru cele pontificale pentru diecesă. Pe basa acésta proiectéază clerul bucovinén organizația independentă a unui așa dis „sinod provincial“, dela care se pótă merge apelație la sinodul general, al tuturor eparchiilor ortodoxe din Austria, ca instanța cea mai înaltă. „Fiind-că despre un patriarch comun în Austria nu pôte fi vorba din cauza binelui și al credincioșilor de deosebite naționalități și ale statului, așa dară, dîce clerul bucovinén, este de pretins un sinod general, pe carele ori sê-l conchieme Maiestatea Sa din timp în timp la Viena după modul celui din imperiul roman, ori sê fie compus din puțini membri ai ambelor biserici naționale și așezat permanent în Viena după modul celui din Petropole și Atena“.

Pe basa dorințelor clerului bucovinén, ridicarea episcopiei din Bucovina la rangul de metropolie cu doi arhieri titulari s'a și decretat în sinodul eparchial din Bucovina dela 17/29 Februaru 1861, la care a luat parte numai reprezentanți ai clerului. Clerul bucovinén este așa de generos a recunósce și episcopiei din Transilvania dreptul a se ridica la rangul unei metropolii, de cum-va nu ar afla de bine a veni ca diecesă sufragană la metropolia Bucovinei.

Aceste părerii particulare susținute de clerul bucovinén și mai ales motivarea lor anticanonică a dat episcopului Andreiu baron de Șaguna material la o critică ageră și sdrobotóre în scrierea sa edată în anul 1861 sub titlul „Anthorismos“, la adresa clerului bucovinén și mai ales a episcopului, care părăsind basa canonică a ajuns în contradicere chiar cu sine și cu părerile sale descoperite în anul 1849.

Direcțiunea acésta nouă, care ignora cu desevêrsire interesele mai înalte naționale, ce aveau sê se realizeze prin întrunirea tuturor Românilor ortodoxi din Austro-Ungaria sub o metropolie, nu era eflucsul spontan al clerului bucovinén, ci tonul era dat de sus din cercurile guvernamentale, cari erau mai dispuse a da la tóte episcopiile române dreptul de metropolie, numai ca sê nu se întrunéscă toți Românii sub o metropolie. Episcopul Hacman ca păstor sufletesc nu a căutat după adevêratele interese ale epar-

chiei sale, ci numai după modalitatea a îndestula ambițiunea sa. Încurajat și sprijinit apoi de unii ómeni din jurul seu, precum era secretariul seu Schönbach, de neam și lege streină, au știut să-și susțină adeptii și creaturile sale, cari falsificau și înăbușiau adevărata opiniune publică și adevăratele dorințe ale clerului, érá pe elementul mirén, atât de valoros în Bucovina, să-l eschidă dela ori-ce influință în trebile bisericesci. Episcopul Șaguna fiind pe deplin orientat în privința influinței, ce se eserciéază de sus asupra afacerilor bisericesci din Bucovina, și știind că clerul mai înalt din Bucovina cu episcopul în frunte sunt numai nesce instrumente în mâna regimului din Viena, étă ce ăice în privința metropoliei din Bucovina: „Din partea unui fost ampioiat mare de stat ni s'au dat și în anul trecut la Viena acel sfat, ca metropolia română să se înființeze la Bucovina, de care să se țină și Ardealul și așa să ne mântuim de supremația sêrbescă. Vêdênd noi acuma părerile fraților bucovineni, ne vine a presupune, că dóră și lor li s'a sfătuit acésta. Ce am respuns noi acelui ampioiat mare? se póte sci lesne din cele-ce am însemnat în broșura acésta. Ér frații bucovineni, decă au căpătat dela Viena vre-o indigitația, pentru un ce asemenea, nu ar fi trebuit să presupună despre fii cei credincioși ai vechei nóstre metropolii adevărate, că ei vor părăsi maica lor cea dulce — vechia lor metropolie — în urma unui sfat, ce este spre vătămarea ortodoxiei nóstre generale, ci ar fi trebuit să gândescă și să lucre după acel proverb „timeo danaos et dona ferentes“ și să caute cum cartea cârmei bisericesci — Pidalionul — ne povêțuesce pe noi toți, ca să vadă acel domn mare dela Viena și toți, cari sunt cu el unius farinae, că noi precum o credință și un botez și un cap al bisericii nóstre pre Domnul și Mântuitoriul și Întemeietoriul bisericii nóstre avem, pe Christos, așa și o convingere religionară avem în tóte, și, că nu din obicei și fără folos, ci din adevêr și folos iubim unii pe alții și că într'un gând mărturisim tóte, câte ne spune nouă cartea cârmei bisericii nóstre“. ¹⁾

---

¹⁾ A se vedea Anthonismos de Șaguna pag. 114—115.

Pe lângă toate declarațiunile clerului bucovinén, episcopul Șaguna nu a încetat a lucra într'acolo, ca și eparchia din Bucovina să se aducă în legătură cu metropolia din Transilvania și pe cât de tare era convins de folosul și de dreptatea cauzei, ce o reprezenta, pre atâta nu 'și-a perdut speranța în realizarea acestui plan până la finalizarea cauzei, urmată în anul 1864. Acesta se poate vedé de acolo, că în petițiunile sale ulterioare către Maiestate și ministeriu, a susținut întru toate petițiunile de mai nainte așternute în cauza metropoliei. În deosebi în petițiunea dela 15 Martiu 1862, așternută împératului prin o deputațiune impositantă, compusă din cei mai de frunte bărbați din toate eparchiile române de pe teritoriul Austro-Ungariei, se află subscriși și au luat parte în deputațiune: Teofil Bendela, archimandrit și vicar general, Eudociu Hurmuzachi, Nicolau Cav. de Buchental și Nicolau baron de Vasilco, toți patru din eparchia Bucovinei.

La petițiunea acesta urmă autograful împérateasc din 25 Iunie 1863, prin care se descopere intențiunea Maiestății Sale de a se înființa pentru Românii gr.-ort. o metropolie independentă, coordonată cu cea sêrbéscă. Însé înainte de a decide Maiestatea Sa, decă acea metropolie e a se întinde deocam-dată numai asupra marelui principat Transilvania, séu îndată acum și asupra Românilor gr.-ort. din Ungaria, presidiul cancelariei cu dtul 29 Iunie 1863 Nr. 563 în urma prea înaltului mandat, provócă pe episcopul Șaguna a-'și da părerea în ambele direcțiuni; în privința locului de reședință a metropoliei; în privința episcopilor sufragani; a reședințelor acestora; a teritoriului lor precum și a dotațiunii lor. În fine și asupra modului de instituire al metropolitului și episcopilor.

Episcopul Șaguna nu a întârziat cu răspunsul la aceste întrebări prezentându-l în luna lui Iuliu a aceluși an. Acest răspuns l-a comunicat și sinodului eparchial ținut în Sibiiu în luna lui Maiu 1864. Din el apriat se vede, că Șaguna, basându-se pe dorința majorității Românilor din Bucovina și mai ales pe valoroasa opiniune a boerimei române din aceea provinciă, insistă cu tărie, ca eparchia Bucovinei să se anecseze la metropolia istorică a Transilvaniei, cerute de repețite ori în curs de 14 ani. Étă un pasagiu

din acel răspuns privitoriu la episcopia Bucovinei: „Românii gr. ort. din întréga monarchie, ca fii ai uneia și aceleiași biserici și națiuni, doresc o metropolie comună pentru toți, căci în cazul contrariu ar lucra în contra instituțiunilor bisericii lor și în deosebi în contra nu numai a prescrierilor canonice enumerate în recursul dela 15 Martiu 1862, dară și în can. 17 al Sinodului IV ecumenic. care astfel demândă: „Éră décă vre-o cetate, prin puterea împărătéscă s'a înnoit séu pe viitor se reînnoesce, atunci ordinea bisericescă se se acomodeze ordinei civile și politicesci“.

„Acestui canon este datorită a se supune și aceea fracțiune mică din Bucovina, care fanatiséză pentru o metropolie locală separată și a făcut pași la înaltul regim pentru câștigarea ei, fără să observe canonul 12 al aceluiași conciliu ecumenic IV, care prescrie următoarele: „Au venit la cunoscința noastră că unii, în contra aședemintelor bisericesci, alergând la stăpâniri au tăiat prin decrete împărătesci una și aceeași metropolie în două, așa încât prin aceea s'au făcut doi metropoliți în aceeași metropolie; deci au hotărit sfântul sinod, ca de aci înainte nici un episcop să nu cuteze așa ceva, pentru-că cel-ce va face așa ceva se va depune din trépta sa“. În urma încorporării Bucovinei ca provincie politică la Austria, eșind episcopia de odinióră a Rădăuțului, care este cea de astăzi a Bucovinei din legătura cu metropolia de odinióră legală a Moldovei, trebuie acum după cele două canóne încorporată la aceea metropolie aflătoare în statul Maiestății Sale, care corespunde naționalității creștinilor din Bucovina. Metropolia acesta însă nu póte fi alta decât chiar metropolia, ce este a se reînfința pentru Români și are îndreptățire istorică neprescrisă, precum din destul s'a arătat în recursul dela 15 Martie 1862“.

„S'ar poté obiecta din partea puținilor oponenți că episcopia bucovinénă ar trebui să aibă o metropolie separată și din considerațiune că o parte a credincioșilor de acolo sunt de naționalitatea ruténă. Acéstă obiecțiune perde din puterea sa prin aceea, că partea ruténă a credincioșilor ort. din Bucovina față de creștinii de naționalitatea română abia face a patra parte; de aceea acéstă împregiurare póte fi obiect de regulare mai mult pentru ierarchia

locală decât pentru metropolie, fiind aceea chieată a satisface justelor pretensiuni ale tuturor creștinilor, prin urmare și în privința instituirii preoților și învățătorilor pentru creștinii de naționalitate rutână. De sine înțeles lucru este, că creștinii de naționalitatea rutână ar afla sprigin și la scaunul metropolitan, fiind a se pune pondul la instituirea nu pre naționalități, ci pre cualificațiunea recurenților. Cumcă Românii de religiunea ortodoxă orientală din Austria doresc o metropolie comună, ce are basa sa canonică și istorică și care dela anul 1700 în urma dispozițiunilor politice a fost împedecată a mai exista, și cumcă ei cu datul de 15 Martiu 1861 au petiționat la Maiestatea Sa pentru reînființarea ei, este afară de ori-ce îndoială; deci părerea mea informativă numai în aceea direcțiune mi-o pot da, ca metropolia, ce este a se înființa, să cuprindă pe toți Românii ortodoxi din Austria“.

Trecând apoi episcopul Șaguna în răspunsul său la celelalte puncte din rescriptul presidial al cancelariei aulice la cestiunea arondării metropoliei și a episcopiilor, o resolvă astfel: Metropolia cu reședința în Sibiu, are să cuprindă 6 eparchii, adevărat afară de cele cari există: a Transilvaniei, Aradului și Bucovinei, încă trei, ce sunt a se înființa, anumit, două în Banat, — la Caransebeș și Timișoara — și una pe teritoriul archidiecesei cu reședința în Cluș.

Cestiunea incorporării ierarchiei bucovinene la metropolia transilvănenă era ca sigură până în ultimele momente, când deodată luă altă direcțiune. Episcopul Bucovinei Eugenie Hacman, nu a încetat a lucra, ca eparchia Bucovinei să nu se încorporeze și ea metropoliei Transilvaniei. Presentându-se și el cu secretariul seu Schönbach și profesorul Popovici la sinodul episcopesc din Carloviț, ținut în luna lui August 1864 după-ce episcopii cu patriarhul sârbesc Samuil Mașirevici în frunte, în considerarea intențiunii Maiestății Sale pronunțate în manifestul din 13 August 1864 se declarase învoit a se înființa pentru Români o metropolie autonomă, coordonată cu cea sârbescă, într'un elaborat vast propuse sinodului înființarea a trei metropolii: una în Bucovina cu doi episcopi titulari, unul român și altul rutân; alta în Transilvania și a treia a Carlovițului, sulevând totodată cestiunea,

décă episcopul Șaguna a fost îndreptățit după canóne a ținé sínóde, la cari au fost chieმაți și reprezentanți mireni.¹⁾

Episcopul Hacman mai ales în motivarea sa pe larg se provócă la conclusul adunării clerului bucovinén din anul 1861 de următorul cuprins: „Noi bucovinenii nu suntem nici Slavi nici Români numai, ci de amêndouê feliori de jumătate. Décă am avé sê alegem între Carloviț și Alba-Iulia, nu ne-am uni. Unul ar trage încóce, altul încolo, așa, că ce ar fi pentru unul drept, pentru celalalt ar fi nedrept. Însê noi trăim atât de intim și frățesce unul cu și lângă altul și de bună sémă și în viitor voim așa sê trăim. De aceea cu toții sê ne străduim a depărta tóte, ce ar puté sê conturbe armonia internă, vină acele din Carloviț, Alba-Iulia séu Ierusalim“.

Lamura inteliginții bucovinene, constând din preoți, funcționari, proprietari, indignată până la suflet de purtarea acésta a episcopului lor, contrară intereselor adevărate ale bisericii lor și-au arătat nemulțămirea și displăcerea, adresându-i pe lângă alte o hârtie, prin carea desavuéză lucrările și purtarea episcopului și așa dișele „dorințe ale clerului“, cari stau în contradicere cu canónele și cu adevăratele dorințe ale Românilor din eparchia Bucovinei. Adresa acésta întrun mod ager arată neconsecințele episcopului cu însêși păreriile lui descoperite în proiectul de organizațiune bisericească din 18 Iuliu 1849 prezentat patriarhului sêrbesc, arată lipsa de logică și nepracticabilitatea proiectului episcopului Hacman pentru trei metropolii în Austria, prezentat sinodului din Carloviț; în deosebi arată netemeinicia actelor sinodului eparchial din Bucovina dela 19 Februarium 1861, pe care se baséză acel proiect.

---

¹⁾ Cât de tare era Hacman preocupat în contra participării mirenilor în sínódele eparchiale s'a constatat și prin următorul episod:

După-ce ardelenii întraseră în Reichsrath, deputații de acolo, Aldulean și Pușcariu făcură lui Hacman, carele era în Viena, o visită de politeță, la care Hacman îndată s'a adresat cătră Aldulean și Pușcariu cu următorul reproș: Ce vrea Șaguna al vostru sê bage mireni în sínóde? Asta e o instituțiune calvină! La ce Aldulean îi răspunse, că a nu primi pe mireni în sínóde e o instituțiune papistașă-ultramontană. Hacman se sculă și îi părăsi, érá numiții Aldulean și Pușcariu luându-și pălăriile l-au părăsit și ei.

Cât de agitată era opiniunea publică în Bucovina pentru modul de procedere arbitrariu al episcopului Eugenie Hacman, se vede din o broșură românească ¹⁾ eșită în tipariu la anul 1864, prin care cu argumente din sânta scriptură se documentează îndreptățirea sinódelor întocmite din preoți și mireni și susține, că numai acestia pot scăpa eparchia Bucovinei din „starea de putređiciune în carea este cădută în ȓiua de astăđi“.

Tóte acesté manifestatiuni și proteste îndreptate din partea Românilor din eparchia Bucovinei la adresa episcopului diecesan, nu au fost în stare să abată pe acesta din calea lui contrară dorințelor fiilor lui sufletesci. Stéua lui conducătóre era în afară de orisonul intereselor bisericesci naționale.

Mai trecură patru luni de ȓile dela sinodul din Carloviț și cu ȓiua de 12/24 Decembre 1864 se resólvă metropolia Românilor ortodoxi din Transilvania și Ungaria, fără a fi fost incorporată la acéstă metropolie și eparchia Bucovinei. Astfel bucuria, de altfel destul de mare, n'a putut fi deplină pentru Românii ortodoxi din Transilvania și Ungaria, cu atât mai puțin pentru cei din Bucovina.

După 8 ani fù ridicată și eparchia Bucovinei la rangul de archiepiscopie și metropolie, nu însé cu episcopi titulari, cum era luat în proiect, ci pe lângă încorporarea la ea a doué episcopii slavice din Dalmația. Cel dintâiu metropolit al Bucovinei avea să fie Eugenie Hacman, dară prevedința nu i-a acordat întronisarea ca metropolit, căci curênd după înființarea metropoliei (23 Ianuaru 1873) repausà (31 Martiu 1873). Astfel cel dintâiu metropolit, sub care metropolia Bucovinei fù inactivată a fost Teofil Bendela, care în Ianuaru 1874 primi sfințirea sa de archiepiscop la metropolia Transilvaniei în Sibiiu.

Ridicarea episcopiei bucovinene la rangul de archiepiscopie și metropolie independentă, nu are pentru Români însemnătate din punct de vedere cultural; din contră încorporarea la metropolia Bucovinei nou înființată a episcopiiilor dalmatine din Zara și

---

¹⁾ „Sfânta scriptură lămurind singură în destul regularea referințelor nóstre bisericesci din Bucovina“. Cernăuți 1864.

Cattaro pentru Români din punct de vedere național p^ote av^e numai urmări păgubitoare, fiind Românii din Bucovina bisericesce aruncați în marea Slavilor. Aducerea la metropolia Bucovinei a două episcopii, cari nici după trecutul istoric, nici după pozițiunea geografică, nici după elementele naționale, din cari se compun, nu are îndreptățire canonică, — este în formă un act al puterii statului, prin care s'a satisfăcut ambițiunilor și s'au rupt Românii bucovineni de ori-ce legături de frații lor din celelalte provincii ale monarhiei. — Frații bucovineni nu s'au ales din metropolia lor, decât cu un titlu de onóre pentru arhiereul lor, câte-va stavroforii și mitroforii desgropate pe bani grei ai fondului religionar din arhivele patriarhiilor de un profesor strein ca daruri pentru a îndestulî ambițiunea omenescă și cu un „timeo Danaos et dona ferentes“ profetiț de episcopul Șaguna.
